

B

Pekka Kauppila

MATKAILUN ALUETALOUDELLISTEN VAIKUTUSTEN SEURANTAMALLI: KALAJOKI, KUUSAMO, OULU, PUDASJÄRVI JA VAALA

**KAJAANIN
AMMATTIKORKEAKOULU**
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Kajaanin ammattikorkeakoulu

University of Applied Sciences

Pekka Kauppila

**MATKAILUN ALUETALOUDELLISTEN
VAIKUTUSTEN SEURANTAMALLI:
KALAJOKI, KUUSAMO, OULU,
PUDASJÄRVI JA VAALA**

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B

Raportteja ja selvityksiä 90

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Yhteystiedot:

Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kannen kuva:

VisitOulu

ISBN 978-952-7219-37-9

ISSN 1458-915X

Kajaani 2019

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Tutkimusraportin taustaa.....	6
1.2	Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet	12
1.3	Tutkimusraportin keskeiset käsitteet.....	12
2	TUTKIMUSAINEISTOT JA -MENETELMÄT	15
2.1	Tutkimusaineistot.....	15
2.2	Tutkimusmenetelmät	18
3	MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET	22
3.1	Välitön matkailutulo	22
3.2	Välitön matkailutyöllisyys.....	24
3.3	Välitön palkkatulo	29
3.4	Välitön palkkaverotulo	32
3.5	Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutukset	34
3.6	Matkailu osana aluetaloutta	37
3.7	Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys	39
4	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	49
4.1	Keskeiset tulokset.....	49
4.2	Pohdinta	58
	KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET	65

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusraportin taustaa

Matkailun kehittämisen aikaansaamat myönteiset ja kielteiset vaikutukset – ympäristölliset, sosiokulttuuriset ja taloudelliset – konkretisoituvat paikallistasolla (ks. Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo 1998; Hall & Page 2006). Myönteisiä aineellisia sosiotaloudellisia vaikutuksia ovat paikallistasolla esimerkiksi väestömäärän lisääntyminen ja terve ikärakenne, yritystoiminnan viriäminen ja toimialarakenteen monipuolistuminen, työpaikkojen syntyminen ja työpaikkarakenteen monipuolistuminen sekä julkisen ja yksityisen palvelurakenteen kehittyminen. (Matkailu)yritystoiminnan myötä syntyvistä työpaikoista karttuu kohdealueelle palkkatuloja ja edelleen palkkaverotuloja. Nämä edesauttavat muun muassa julkisen palvelurakenteen ja infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä. Myönteisiä aineettomia vaikutuksia ovat paikallistasolla esimerkiksi alueen tunnettuuden parantuminen ja imagon kohentuminen sekä paikallisten asukkaiden itsetunnon ja alueellisen identiteetin voimistuminen. Viitaten positiivisiin sosiaalis-taloudellisiin vaikutuksiin matkailu on valittu Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2018a) yhdeksi keskeiseksi kehitettäväksi elinkeinoksi ja kasvualaksi. Sen avulla pyritään vireyttämään elinkeinoelämää ja yrittäjyyttä sekä luomaan työpaikkoja ja toimeentuloa maakunnan hyvinvoinnin edistämiseksi.

Matkailu aikaansaa huomattavia taloudellisia vaikutuksia eri aluetasoilla. Matkailutilinpidon (Nurmi 2018a) mukaan vuonna 2016 matkailun merkitys Suomen kansantaloudelle oli 2,5 prosenttia bruttokansantuotteesta. Vuonna 2015 matkailun kokonaiskysyntä oli maassamme 13,8 miljardia euroa, josta ulkomainen matkailukysyntä muodosti 3,6 miljardia euroa, kotimainen vapaa-ajan matkailukysyntä 7,8 miljardia euroa ja muu kotimainen matkailukysyntä 2,3 miljardia euroa. Kyseisenä vuonna matkailutoimialoilla työskenteli yhteensä 137 400 henkilöä, mikä oli 5,5 prosenttia kaikista työllisistä. Vuoden 2016 ennakkotietojen mukaan matkailun kokonaiskysyntä pysyi vuoden 2015 tasolla eli 13,8 miljardissa eurossa. Ulkomainen matkailukysyntä ei muuttunut, kotimainen vapaa-ajan matkailukysyntä kasvoi 1,2 prosenttia ja muu kotimainen matkailukysyntä väheni 3,1 prosenttia. Työllisyydessä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia vuonna 2016, sillä heitä oli yhteensä 137 800 henkilöä. On huomattava, että matkailutoimialojen työllisyys sisältää myös paikallisen kysynnän, ei pelkästään matkailun aikaansaamaa työllisyyttä. Lisäksi kaupan alan työpaikat jäivät kokonaan työllisyyslaskelmien ulkopuolelle, samoin kuin vuokratyövoima.

Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiassa vuoteen 2020 (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015) korostetaan matkailun roolia aluekehityksen välineenä. Matkailun kansainvälistymiseen tähtäävässä strategiassa painopisteinä ovat matkailukeskusten ja kärkituotteiden kehittäminen, matkailualueiden ja -keskusten saavutettavuuden ja infrastruktuurin kehittäminen, matkailualueiden imago, matkailukeskusten myynti ja markkinointi sekä matkailuelinkeinon tutkimus ja koulutus. Viimeksi mainitusta painopisteestä nostetaan esille muun muassa tutkimuspohjaisen tiedon tarve matkailukysynnästä sekä matkailuelinkeinon ja aluekehityksen kytkennöistä alueellisen ennakkoinnin tarpeisiin.

Matkailun ja aluekehityksen kytkentöjä konkretisoivat muun muassa matkailun aikaansaamat taloudelliset vaikutukset – tulo, työllisyys, palkkatulo ja palkkaverotulo – kohdealueella. Matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia voidaan mitata usealla menetelmällä, kuten pohjoismaisella mallilla, MTT-mallilla, panos–tuotos-mallilla, Koillismaan mallilla ja matkailun satelliittitilinpäidolla. Mallit on käyty läpi yksityiskohtaisesti toisaalla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaaminen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä eikä yksinkertaista, ja lähes jokaisessa tutkimuksessa on kritisoitu käytettyä menetelmää. Kritiikki kohdistuu – sovelletusta menetelmästä riippumatta – muun muassa mallien vaatimaan raskaaseen empiriaan (ks. Kauppila 1999, 2001; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Empirian kerääminen kentältä vie runsaasti aikaa ja edellyttää huomattavan määrän resursseja, mikä pidentää tutkimusprosessin kestoja ja nostaa kustannuksia. Toisaalta on todettava, että ilman empiriaa matkailun talousvaikutusten alueelliset piirteet jäisivät huomioitta. On siis tarve kehittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamista siihen suuntaan, että raskasta empiiristä vaihetta voidaan keventää luopumatta kuitenkaan matkailun alueellisista piirteistä. Matkailutalouden mittaaminen voidaan sitoa matkailun strategiseen suunnitteluprosessiin (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2018a; Kauppila & Järviluoma 2016).

Tutkimuksissa kaivataan myös pitkittäistutkimusten eli seurannan mahdollisuutta ilman jatkuvaa uuden empirian keräämistä (ks. Kauppila 1999; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Tämä tarve viittaa matkailun talousvaikutusten seurantajärjestelmään, joka on systemaattinen, helposti toteutettava, dynaaminen ja kustannustehokas. Matkailutalouden seuranta liittyy olennaisesti matkailun strategiseen suunnitteluprosessiin (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2018a; Kauppila & Järviluoma 2016).

Kun Suomi liittyy Euroopan unioniin, strateginen suunnittelu ja hankkeet, projektit, vyöryvät alueellisen kehittämisen keskiöön: aluekehitystä ohjataan strategioilla ja toimeenpannaan käytännössä hankkeilla. Myös matkailun edistämistä toteutetaan tänä päivänä erilaisilla julkista tukea saavilla (alue)kehityshankkeilla. Työ- ja elinkeinoministeriön (Kyyrä 2019) mu-

kaan vuosina 2007–2013 Suomessa myönnettiin matkailullisin perustein julkista tukea (maakuntien liitot, ELY-keskukset, Business Finland, Finnvera Oyj., ministeriöiden myöntämät suorat avustukset) noin 500 miljoonaa euroa. Tämä kattaa yritystuet, matkailun operatiivisen toiminnan sekä matkailua tukevat palvelut ja infrastruktuurin. Tuorein tarve liittyykin matkailun kehittämishankkeiden ja investointien (alue)talousvaikutusten ennustamiseen ja arviointiin osana matkailun strategista suunnitteluprosessia (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2018a; Kauppila & Järviluoma 2016).

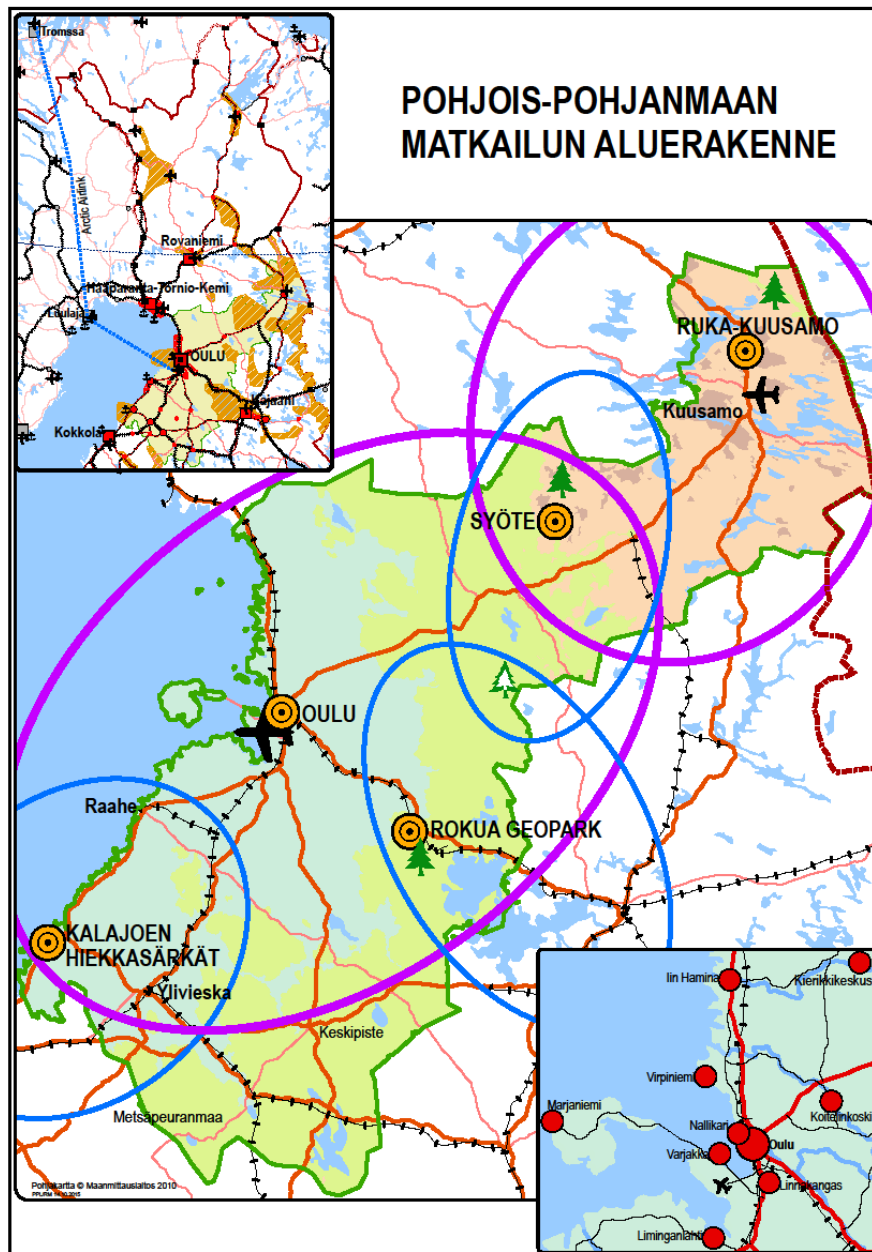
Viitaten matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen, seurannan sekä ennustamisen ja arvioinnin tarpeisiin Kajaanin ammattikorkeakoulu toteutti vuonna 2015 yhteistyökumppaneiden – Pohjois-Pohjanmaan liiton, Kainuun liiton, BusinessOulun, Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n, Pudasjärven kaupungin ja Kainuun Etu Oy:n – kanssa CoReFor-tutkimushankkeen (yhteistoiminta, aluetalous ja ennustaminen), jossa selvitettiin uudella, empiirisesti kevyemmällä mittaamismallilla Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnissa paikallistasolla matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia. Mittaamismallin ohella tutkimushankkeessa luotiin talousvaikutusten seurantamalli ilman jatkuvaa uuden empirian keräämistä sekä hahmoteltiin matkailun kehittämishankkeiden ja investointien ennuste- ja arviointimallia. Pohjois-Pohjanmaalla tutkimuskohteina olivat Kuusamo (Kauppila 2016a), Oulu (Kauppila 2016b), Pudasjärvi (Kauppila 2016c) ja Kainuussa Sotkamo (Kauppila & Järviluoma 2016). Kyseisenä vuonna Pohjois-Pohjanmaan liitto työsti CoReFor-hankkeessa julkituodulla mittaamismallilla Kalajoen matkailun aluetaloudelliset vaikutukset -selvityksen (Näpänkangas 2016). Vuonna 2016 Kainuussa Hyrynsalmen ja Puolangan (Kauppila 2016d) sekä Pohjois-Pohjanmaalla Rokua Geopark -alueen (Kauppila 2016e) matkailun taloudellisia vaikutuksia on tarkasteltu CoReFor-hankkeen mittaamismallilla ja luotu näille alueille taloudellisten vaikutusten seurantamalli.

Vuonna 2016 Sotkamosta julkaistiin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalliin pohjautuva raportti (Kauppila 2016f), samoin kuin Kalajoelta, Kuusamosta, Oulusta ja Pudasjärveltä (Kauppila 2016g). Vuonna 2017 seurantamallin mukaiset matkailutalouden päivitykset toteutettiin Kainuussa Hyrynsalmelta, Puolangalta ja Sotkamosta (Kauppila 2017a) sekä Pohjois-Pohjanmaalla Kalajoelta, Kuusamosta, Oulusta, Pudasjärveltä ja Rokua Geopark -alueelta (Kauppila 2017b).

Vuonna 2017 luotiin Pohjois-Pohjanmaalle Kalajoelle, Kuusamoon, Ouluun ja Pudasjärvelle matkailun aluetaloudellisten vaikutusten empiiriset ennuste- ja arviointimallit (Kauppila 2017c). Vuonna 2018 vastaavat ennuste- ja arviointimallit tuotettiin myös Hyrynsalmelle, Puolangalle ja Sotkamoon (Kauppila 2018b). Kyseisenä vuonna julkaistiin tutkimusraportti (Kauppila 2018a), jossa matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin, seurantamallin sekä ennuste- ja arviointimallin keskeiset tulokset paikallistasolta Kainuusta ja Poh-

jois-Pohjanmaalta sidottiin matkailun strategiseen suunnitteluprosessiin. Vuonna 2019 päivitettiin seurantamallilla Sotkamon matkailun taloudelliset vaikutukset (Kauppila 2019).

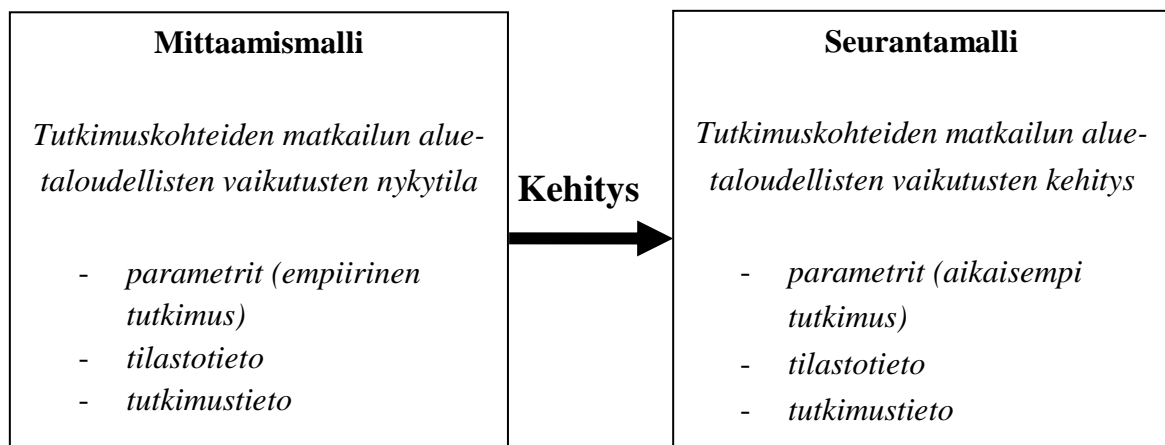
Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiassa (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015) maakunta on jaettu viiteen matkailualueeseen: Ruka-Kuusamo, Oulun kaupunki ja kaupunkiseudun kohteet, Kalajoki, Syöte ja Rokua Geopark -alue (kuva 1). Näiden matkailualueiden kärkimatkailukeskukset, joilla tarkoitetaan kuntia, ovat Kuusamo, Oulu, Kalajoki, Pudasjärvi ja Rokua Geopark -alueen kunnat Muhos, Utajärvi ja Vaala. Näin ollen viime vuosina kaikista Pohjois-Pohjanmaan matkailualueiden kärkimatkailukeskuksista on tuotettu monipuolista tutkimustietoa matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista strategista suunnittelu- ja kehittämistoimintaa silmällä pitäen. Mittaamismallin kautta on saatu matkailualueiden seurantamalliin tarvittavat parametrit.

Kuva 1. Pohjois-Pohjanmaan matkailun aluerakenne (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015: kuva 4).

Tässä tutkimusraportissa päivitetään CoReFor-tutkimushankkeessa luodun seurantamallin avulla Kalajoen, Kuusamon, Oulun, Pudasjärven ja Rokua Geopark -alueelta Vaalan matkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuonna 2017 ja verrataan talousvaikutusten kehitystä vuosina 2013–2017. Vaalan kohdalla vertailu ei ole mahdollista, sillä aikaisemmissa julkaisuissa (Kauppila 2016e, 2017b) Rokua Geopark -aluetta (Muhos, Utajärvi, Vaala) on tarkasteltu yhtenä kokonaisuutena, jolloin yksittäisen kunnan matkailutalouden tunnuslukuja ei ole erikseen tuotu julki. Näin ollen Vaalasta selvitetään vain vuoden 2017 matkailun aluetaloudelliset vaikutukset.

Raportissa sovellettavassa matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallissa hyödynnetään mittaamismallin empirian kautta tuotettuja parametreja, monipuolista, viranomaisten (Tilastokeskus, Kuntaliitto) vuosittain päivittävää tilastotietoa ja tutkimustietoa matkailun kerrannaisvaikutuksista. Näiden avulla matkailun talousluvut voidaan tuottaa ilman raskasta jokavuotista empirian uudelleenkeräämistä. Seurantaan liittyy oleellisesti aika-käsite. Seuranta on luonteeltaan jälkikäteistarkastelu (ex post), sillä se mittaa jo tapahtunutta kehitystä (ks. Jyvälä 1981: 10). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin perustana olevan uuden mittaamismallin käsitteet, periaatteet ja toimintatapa on esitetty yksityiskohtaisesti Kuusamon (Kauppila 2016a), Oulun (Kauppila 2016b), Pudasjärven (Kauppila 2016c) ja Sotkamon (Kauppila & Järviluoma 2016) raporteissa, joihin tämä selvitys pohjautuu. Tutkimusraportin viitekehys ilmenee kuvasta 2.

Kuva 2. Tutkimusraportin viitekehys.

Tutkimusraportti etenee siten, että seuraavaksi esitellään tutkimuksen tarkoitus, yksityiskohtaiset tavoitteet ja keskeiset käsitteet. Tämän jälkeen käydään läpi tutkimusaineistot ja -menetelmät. Keskeisissä tuloksissa keskitytään Kalajoen, Kuusamon, Oulun, Pudasjärven ja Vaalan matkailutalouden tunnuslukuihin vuonna 2017 ja verrataan talousvaikutusten kehitystä vuosina 2013–2017 lukuun ottamatta Vaalaa. Raportti päättyy yhteenvetoon ja pohdintaan, jossa tutkimustuloksia arvioidaan myös kriittisesti. Kalajoen (Näpänkangas 2016), Kuusamon (Kauppila 2016a), Oulun (Kauppila 2016b), Pudasjärven (Kauppila 2016c) ja Rokua Geopark -alueen (Kauppila 2016e), mukaan lukien Vaala, matkailutarjonta ja -kysyntä on esitelty yksityiskohtaisesti aikaisemmin julkaistuissa kyseisten alueiden matkailun taloudellisia vaikutuksia tarkastelevissa raporteissa. Edelliseen viitaten tutkimusalueiden kuvausta ei käydä läpi tässä raportissa.

1.2 Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena on päivittää Kalajoen, Kuusamon, Oulun, Pudasjärven ja Vaalan matkailun aluetaloudelliset vaikutukset CoReFor-tutkimushankkeessa luodulla seurantamallilla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportin yksityiskohtaiset tavoitteet voidaan esittää seuraavasti:

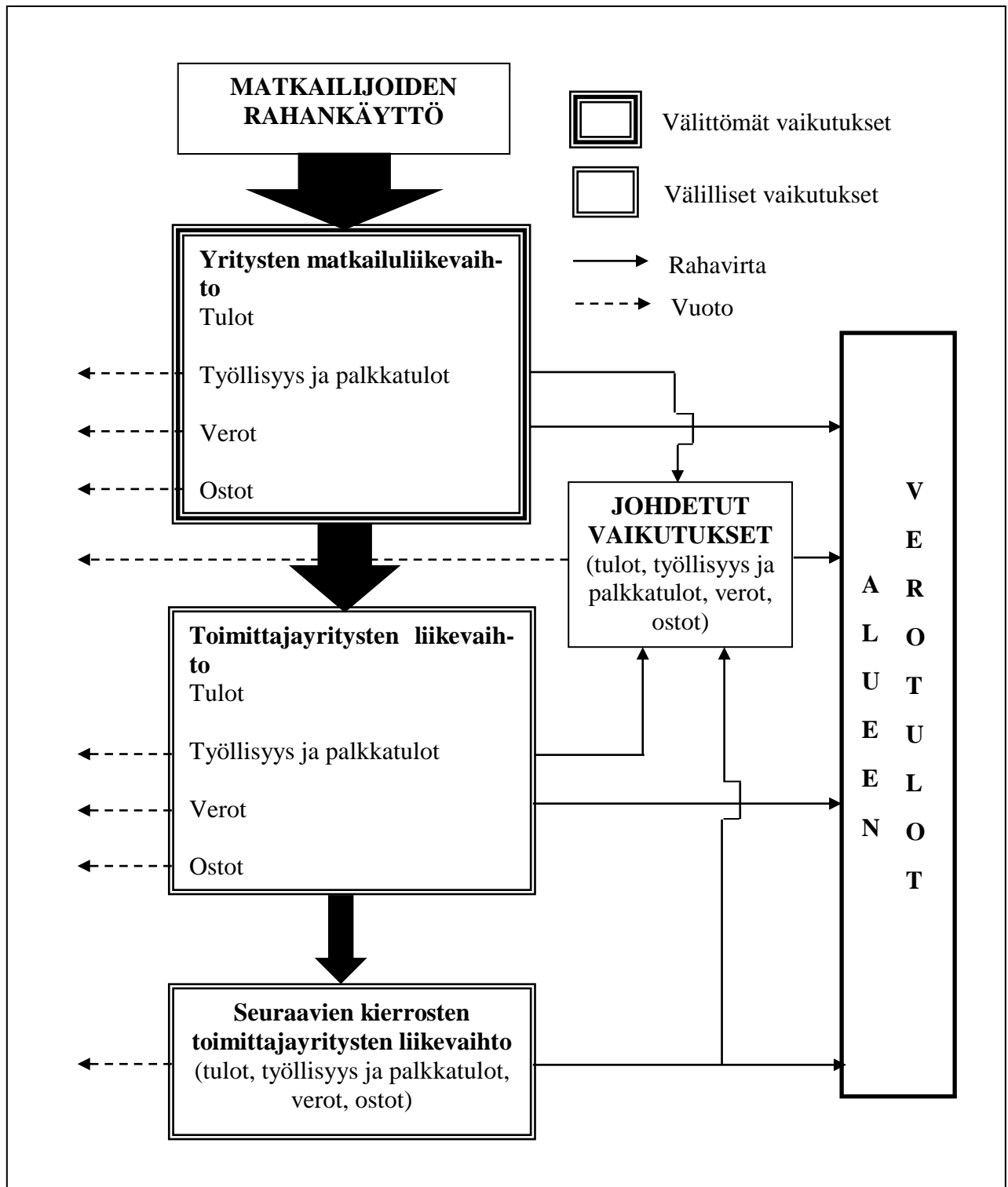
1. Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo (euroa) ja välitön palkkaverotulo (euroa) toimialoitain (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) sekä matkailun kokonaisvaikutukset Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.

2. Selvittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa ja Pudasjärvellä vuosina 2013–2017.

1.3 Tutkimusraportin keskeiset käsitteet

Matkailun aluetaloudellisissa tutkimuksissa sovelletaan muutamia peruskäsitteitä. Näitä ovat välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset (Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo & Arajärvi 1990; Hall & Page 2006). Matkailu tuo aluetalouteen ja sen kiertokulkuun uutta, alueen ulkopuolista rahaa (kuva 3). Matkailijat kuluttavat kohdealueella rahaa erilaisiin palveluihin, kuten majoitus-, ravitsemis-, liikenne- ja ohjelmapalveluihin sekä vähittäiskauppaan ja huoltamotoimintaan. Heidän ostaessa suoraan tavaroita ja palveluita yrityksistä syntyy **välittömiä vaikutuksia**. **Välilliset vaikutukset** ilmenevät silloin, kun välitöntä matkailutuloa saavat yritykset hankkivat tavaroita ja palveluita toimittajayrityksistä. Nämä hankintaketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia ja ulottua aina tuottajatasolle saakka. Matkailun ansiosta työllistyneiden ostaessa tavaroita ja palveluita syntyy puolestaan **indusoituja eli johdettuja vaikutuksia**. Kaikki edellä mainitut vaikutukset koskevat matkailutuloja ja matkailutyöpaikkoja sekä työpaikoista kertyviä palkkatuloja ja palkkaverotuloja. Välilliset ja johdetut vaikutukset muodostavat matkailun **kerrannaisvaikutukset**. Matkailun **kokonaisvaikutukset** taas sisältävät välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu alueelta ulos: aluetaloudesta ilmenee **vuotoja**. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinta (ostot) kohdistuu osittain alueen ulkopuolelle, ja siksi alueen tuloinjektio pienenee ostoketjun edetessä. On kuitenkin huomattava, että osa niidenkin työntekijöiden kulutuksesta, joiden palkkaverotulot vuotavat kohdealueen ulkopuolelle, suuntautuu työpaikkakunnalle ja siten aikaansaa johdettuja vaikutuksia aluetaloudessa. Tässä tutkimusraportissa mielenkiin-

to kohdistuu matkailun välittämiin tulo-, työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksiin. Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset jäävät vähemmälle tarkastelulle, mutta niitä pohditaan tutkimuskirjallisuuteen viitaten.

Kuva 3. Matkailijoiden rahankäyttö ja aluetaloudelliset vaikutukset (muokattu ja täydennetty Rinne 1999: kuva 1; Rinne & Saastamoinen 2005: kuva 1).

2 TUTKIMUSAINEISTOT JA -MENETELMÄT

2.1 Tutkimusaineistot

Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin tutkimusaineisto perustuu Tilastokeskuksen (2019a) yritysrekisterin kuntakohtaisiin – Kalajoen, Kuusamon, Oulun, Pudasjärven ja Vaalan – toimialoittaisiin kokonaisliikevaihto- ja kokonaistyöllisyystietoihin (henkilötyövuodet). Toimialakohtaiset tiedot tilattiin TOL (2008) toimialaluokitukseen tukeutuen ottamalla huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) esittämät toimialasuositukset matkailun aluetaloudellisiin vaikutustutkimuksiin. Toimialat jaetaan liitteen I mukaisesti viiteen päätoimialaan: korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut. Päätoimialat puolestaan koostuvat useista alatoimialoista.

Välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden toimialoittaisen liikevaihdon ja työllisyyden (htv.) perustana on alueellisen yritystoimintatilaston kunnittainen toimipaikka-tilasto. Alueellinen yritystoimintatilasto kuvaa Suomessa toimivien yritysten toimipaikkojen rakennetta ja toimintaa alueittain, toimialoittain ja kokoluokittain. Tilastoyksikkönä on yrityksen tai muun taloudellista toimintaa harjoittavan yksikön toimipaikka. Toimipaikka voi jo sellaisenaan muodostaa yrityksen (yksitoimipaikkainen yritys) tai sitten olla selkeästi rajattava osa yritystä (monitoimipaikkainen/monitoimialainen yritys). Varsinainen toimipaikka on yhden yrityksen tai yritystyyppisen yksikön omistama, yhdessä paikassa sijaitseva ja pääasiassa yhdenlaisia tavaroita tai palveluja tuottava yksikkö. Varsinaisella toimipaikalla on yleensä sekä henkilöstöä että liikevaihtoa. Toimipaikan alueellisena yksikkönä on sijaintikunta. Tilastokeskuksen yritysrekisteri ylläpitää toimipaikkarekisteriä. Yritysrekisteri selvittää toimipaikkojen perustiedot (toimiala, sijainti, palkansaajat) seuraavilla tiedusteluilla: yritysrekisterin monitoimipaikkaisten yritysten tiedustelu, yritysrekisterin yksitoimipaikkaisten yritysten tiedustelu ja toimipaikkarakenne- ja henkilötiedustelu (Tilastokeskus 2019b).

Toimipaikka-aineisto kattaa lähes kaikki toimialat. Tilastoyksiköiksi valitaan toimipaikat, jotka ovat toimineet yli puoli vuotta ja jotka ovat työllistäneet enemmän kuin puoli henkilöä tai tase ylittää 170 000 euroa tai joiden liikevaihto on ylittänyt vuosittain määritellyn tilastorajan (11 376 euroa vuonna 2017). Henkilöstö sisältää sekä palkansaajien että yrittäjien työpanoksen henkilötyövuosina mitattuna. Esimerkiksi läpi vuoden kokoaikaisena työskennelleen henkilön työpanos vastaa yhtä henkilötyövuotta. Vastaavasti esimerkiksi vuoden ajan puolipäiväisenä työskennellyt henkilö vastaa puolta henkilötyövuotta. Maatalouden, metsä- ja kalatalouden (TOL A) maataloista ovat mukana tilat, joiden maataloustulos on tilastovuonna ylittänyt liikevaihdon tilastorajan. Metsätalouden toimialalta (TOL 02) tilastoyksi-

köksi valikoituvat toimipaikat, joiden tuotot metsätaloudesta ylittävät tilastorajan. Toimipaikkatilasto ei kata seuraavia toimialoja: tupakkatuotteiden valmistus (TOL 12), julkinen hallinto ja maanpuolustus (TOL O), kotitalouksien toiminta työnantajina (TOL T) ja kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta (TOL U). Seuraavien toimialojen osalta esitetään vain toimipaikkojen lukumäärä ja henkilöstömäärä: kasvinviljely ja kotieläin- ja riistatalous (TOL 01) ja rahoitus- ja vakuutustoiminta (TOL K) (Tilastokeskus 2019b, 2019c). Salassapitovelvollisuuksien vuoksi kunnassa on oltava toimialalla tietty määrä yritystoimipaikkoja, jotta Tilastokeskus julkaisee toimialakohtaisia liikevaihto- ja henkilöstömäärätietoja. Vähimmäismäärä tarkasteltavalla toimialalla on kolme toimipaikkaa (Kokkonen 2017).

Tilastokeskus uudisti yritystilastojen tuotantoaan vuodesta 2013 alkaen. Muutoksista johtuen alueellisen yritystoimintatilaston tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin tilastovuosiin. Edelliseen viitaten esimerkiksi Kalajoelta (esim. Kutilainen 2004), Kuusamosta (esim. Juntheikki & Korhonen 2005; Kauppila 2007, 2009, 2011a, 2012a; Kauppila & Ervasti 2001; Ervasti & Kauppila 2003) ja Vaalasta (esim. Juntheikki 2002, 2003, 2004; Isola 2011; Kauppila 2011b) aikaisemmin julkaistuja tutkimustuloksia ei voida suoraan verrata vuoden 2013 Kalajoen (Näpänkangas 2016) ja Kuusamon (Kauppila 2016a) eikä vuosien 2014 ja 2015 Kalajoen ja Kuusamon seurantaraporttien (Kauppila 2016g, 2017b) lukuihin. Ennen vuotta 2013 julki-
tuotuja tutkimustuloksia ei ole syytä peilata myöskään tämän raportin tuloksiin.

Tilastokeskuksen (2019a) yritysrekisterin uusimmat tiedot ovat vuodelta 2017. On korostettava, että rakentamissektori ei ole ollut mukana Suomessa tehdyissä matkailun aluetaloustutkimuksissa. Rakentamista ei ole mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) suosituksissa eikä matkailun satelliittitilinpidon toimialaluokituksissa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015b; Nurmi 2016, 2017, 2018a, 2018b; Nurmi & Okkonen 2017). Näin ollen myös tässä tarkastelussa rakentaminen jätetään analyysin ulkopuolelle.

On huomattava, että mikäli esimerkiksi majoitus- ja ravitsemistoiminnan yritykset käyttävät työvoiman vuokrausyrityksiä ja työntekijät ovat näiden vuokrausyritysten palkkalistoilla, henkilöstö rekisteröityy vuokrausyrityksen sijaintikuntaan (Leinonen 2009). Pohjois-Suomen maaseutumaisissa kunnissa tämä ei ole välttämättä sama kuin työpaikan sijaintikunta. Vuokratyöntekijöiden osuus palkansaajista oli kaksi prosenttia vuonna 2017. Vuonna 2017 vuokratyötä teki keskimäärin 41 000 henkilöä, mikä oli 3 000 enemmän kuin vuonna 2016. Vuokratyötä tekevistä miehiä oli 24 000 ja naisia 17 000. Vuokratyötä tekevien määrä on kasvanut tasaisesti vuodesta 2014 alkaen, mutta vuokratyö on edelleen varsin marginaalinen työnteon muoto Suomen työmarkkinoilla. Vuokratyö jakaantui monille toimialoille. Yleisintä se oli teollisuuden sekä sähkö-, lämpö-, vesi- ja jätehuollon ym. (C–E), tukku- ja vähittäiskaupan (G) sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan (I) toimialoilla. Vuoteen 2016 verrattuna vuokratyö lisääntyi etenkin teollisuuden toimialoilla (Tilastokeskus 2019d). Nurmen (2018a) mukaan vuonna 2015 hotelli- ja ravintola-alalla tehtiin vuokratyötä arviolta 11 miljoonaa

työtuntia, joka vastaa noin 6 000 täysiaikaiseksi muutettua työpaikkaa (htv.) eli noin kahdeksaa prosenttia hotelli- ja ravintola-alan työpaikoista. Arvio perustuu Tilastokeskuksen Yrityspalvelut-tilaston hotelli- ja ravintola-alan vuokrauspalvelujen liikevaihtoon sekä Henkilöstöpalveluyritysten liiton (HPL) arvioihin vuokratyön hinnoista.

Välittömien työllisyysvaikutusten (htv.) aikaansaamien palkkatulovaikutusten laskemisessa hyödynnetään Tilastokeskuksen (2019e) palkkarakennetilastoja vuodelta 2017. Niistä johdetaan toimialoitteiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani) kuukaudessa. Palkkarakennetilasto kuvaa palkansaajien kokonaisansioita ja niiden muodostumista tilastointivuoden viimeisellä kolmanneksella. Tilaston tiedot perustuvat pääosin työnantajasektorikohtaisten palkkatilastojen tilastoaineistoihin. Tilaston tietosisältöä täydennetään Tilastokeskuksen rekisteritiedoilla. Palkkarakennetilasto kuvaa siis palkansaajien kokonaisansiota. Kokonaisansio kuvaa säännölliseltä työajalta sekä muulta työajalta, kuten yli- ja lisätyöajalta, maksettua palkkaa. Kokonaisansio sisältää säännöllisen työajan ansion lisäksi yli- ja lisätyöpalkat, päivystys- ja varallaolokorvaukset sekä muut ei-säännöllisesti maksetut lisät. Kokonaisansio ei sisällä kertaluonteisia palkkaeriä, kuten lomarahaa ja tulospalkkioita (Tilastokeskus 2019f).

On korostettava, että Tilastokeskuksen palkkarakennetietokannasta ei ole käytettävissä toimialoitteisia palkkatietoja maakunta-, seutukunta- tai kuntatasolta vaan kuukausiansiot ovat valtakunnallisia. Näin ollen analyysissa jää huomioitta alueelliset kuukausiansioerot. Sen sijaan maakuntatasolta on saatavissa kokoaikaisten palkansaajien keskimääräinen kuukausiansiotieto (mediaani): vuonna 2017 se oli esimerkiksi Uudellamaalla 3 315 euroa kuukaudessa ja Pohjois-Pohjanmaalla 2 908 euroa. Kyseisenä vuonna valtakunnantason keskiarvo oli 3 018 euroa kuukaudessa (Tilastokeskus 2019e). On huomattava, että poikkeuksellisen suuripalkkaiset nostavat keskiarvoa. Tästä syystä palkkarakennetilastoissa on toisinaan suositeltu mediaanin käyttöä keskilukuna. Suomen tilanteessa mediaani kuvaakin keskiarvoa paremmin keskimääräisen palkansaajan ansioita (Idman 2014). Käytännössä mediaani tarkoittaa sitä, että puolet palkansaajista ansaitsee enemmän kuin mediaaniluku ja puolet vähemmän.

Tässä tutkimusraportissa välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkaverotulovaikutusten (kunnallisverotulot) määrittämisessä tukeudutaan Kuntaliiton (2019) efektiivinen veroaste -tilastoon vuodelta 2017. Erilaisten vähennysten johdosta kuntien tulovero prosentit (nimellinen veroaste) ei vastaa todellista veroastetta kunnissa. Puhutaan efektiivisestä veroasteesta, joka on maksuunpannun kunnallisveron suhde ansiotuloihin. Kunnallisverotuksessa tehdään vähennyksiä veronalaisista ansiotuloista. Tulosta tehtäviä vähennyksiä ovat muun muassa matkakustannukset, tulonhankkimiskulut, ansiotulovähennys ja perusvähennys. Tulosta tehtävät vähennykset vähentämällä saadaan verotettava tulo, josta veron määrä lasketaan kunnallisveroprosentin mukaisesti. Tämän jälkeen tehdään vähen-

nykset verosta ja näin saadaan maksuunpantavan kunnallisveron määrä. Verosta tehtäviä vähennyksiä ovat muun muassa työtulovähennys, kotitalousvähennys sekä asuntolainan koron alijäämähyvitys. Efektiivinen veroaste -tilasto koskee tutkimuksen kohteina olevia kuntia eli Kalajokea, Kuusamoaa, Oulua, Pudasjärveä ja Vaalaa.

Tilastojen lisäksi tutkimusaineistona käytetään matkailun kokonaistulo- ja kokonaistyöllisyysvaikutusten selvittämisessä aikaisempaa tutkimustietoa. Matkailun kokonaisvaikutukset sisältävät välittömät vaikutukset ja kerrannaisvaikutukset (välillinen, johdettu). Kokonaisvaikutusten määrittäminen edellyttää matkailun alueellisten tulo- ja työllisyyskertoimien saatavuutta. Tässä tutkimusraportissa sovellettavat Kuusamon matkailun tulo- ja työllisyyskertoimet saadaan Juntheikin ja Korhosen (2005) selvityksestä sekä Vaalan kohdalla Juntheikin (2002) ja Isolan (2011) raporteista. Kalajoen, Oulun ja Pudasjärven tapauksissa tukeudutaan laajaan kirjallisuuskatsaukseen (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

2.2 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimusraportissa sovelletaan aikaisemmissa tutkimuksissa luodun matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin periaatteita (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Seurantamallissa matkailutoimialat (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) ja niiden sisältö määritellään TOL (2008) toimialaluokitukseen tukeutuen täsmälleen samoiksi kuin mittaamismallin tapauksessa. Toimialaluokituksessa on otettu huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015a) suositukset. Tilastokeskuksen (2019a) yritysrekisteristä tilattiin tarkastelukuntien vuoden 2017 kyseisten toimialojen kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot. Aikaisempien tutkimusten empiria tuotti puolestaan sovellettavat kuntakohtaiset toimialoittaiset matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentit Kalajoelta (Näpänkangas 2016), Kuusamosta (Kauppila 2016a), Oulusta (Kauppila 2016b) ja Pudasjärveltä (Kauppila 2016c). Vaalan kohdalla toimialoittaiset matkailutulo- ja työllisyysprosentit johdettiin vuonna 2016 kerätystä, julkaisemattomasta empiirisestä aineistosta (ks. Kauppila 2016e). Toimialoittaiset kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot kerrotaan matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosenttiluvuilla, jolloin lopputulema on toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys. Laskemalla yhteen toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys saadaan välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys.

Välitön palkkatulo saadaan Tilastokeskuksen (2019e) palkkarakennetilastojen avulla. TOL (2008) toimialaluokitukseen tukeutuen toimialoittaiset keskimääräiset kuukausiansiot laskeetaan siten, että jokaisen kunnan tapauksessa kunkin päätoimialan kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansio (mediaani) kuukaudessa on alatoimialojen keskiarvo. Jotta alatoimiala

otetaan päätoimialan tarkasteluun mukaan, kunnassa täytyy olla Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaan 5-numerotasolla mainittujen alatoimialojen yritystoimintaa vuonna 2017 (ks. Tilastokeskus 2019g). Päätoimialan kuukausiansio muodostuu kunnittain seuraavasti:

- *korjaamo- ja huoltamatoiminta* Kalajoella (palkkarakennetilaston toimialat 452, 454 ja 473), Kuusamossa (toimialat 452 ja 473), Oulussa (toimialat 452, 454 ja 473), Pudasjärvellä (toimialat 452 ja 473) ja Vaalassa (toimialat 452 ja 473)
- *vähittäiskauppa* Kalajoella (toimialat 471, 472, 474, 475, 476, 477 ja 478), Kuusamossa (toimialat 471, 472, 474, 475, 476 ja 477), Oulussa (toimialat 471, 472, 474, 475, 476, 477 ja 478), Pudasjärvellä (toimialat 471, 472, 474, 475, 476 ja 477) ja Vaalassa (toimialat 471, 472, 475 ja 477)
- *majoitus- ja ravitsemistoiminta* Kalajoella (toimialat 551, 559, 561 ja 563), Kuusamossa (toimialat 551, 552, 553, 559, 561, 562 ja 563), Oulussa (toimialat 551, 552, 553, 559, 561, 562 ja 563), Pudasjärvellä (toimialat 551, 552, 553, 559, 561, 562 ja 563) ja Vaalassa (toimialat 552, 553, 561, 562 ja 563)
- *liikenne* Kalajoella (toimialat 493, 501, 522 ja 771), Kuusamossa (toimialat 493, 503, 522, 771 ja 772), Oulussa (toimialat 491, 493, 501, 511, 522, 771, 772 ja 773), Pudasjärvellä (toimiala 493) ja Vaalassa (toimiala 493)
- *virkestys- ja muut palvelut* Kalajoella (toimialat 799, 900, 910, 931, 932 ja 960), Kuusamossa (toimialat 791, 799, 900, 910, 931, 932 ja 960), Oulussa (toimialat 791, 799, 900, 931, 932 ja 960), Pudasjärvellä (toimialat 799, 932 ja 960) ja Vaalassa (toimialat 799, 932 ja 960)

Suluissa olevat alatoimialat kuuluvat raportissa käytettyjen viiden päätoimialan sisälle (ks. liite I). Toimialoilta 478, 491, 503, 511, 522, 553, 561 ja 772 ei ole saatavissa valtakunnantason tietoa kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansioista kuukaudessa (ks. Tilastokeskus 2019e). On huomattava, että palkkarakennetilastoissa 3-numerotaso on tarkin saatavissa oleva tieto. Vuoden 2017 toimialoittaiset kokonaiskuukausiansiot kerrotaan 12,5:llä, jotta saadaan toimialan yhden henkilötyövuoden kokonaisvuosiansio lomarahoineen. Edelleen kokonaisvuosiansiot kerrotaan toimialoittaisilla henkilötyövuosilla, ja lopputulemana muodostuu toimialoittainen välitön palkkatulo. Laskemalla yhteen toimialoittainen välitön palkkatulo saadaan välitön kokonaispalkkatulo.

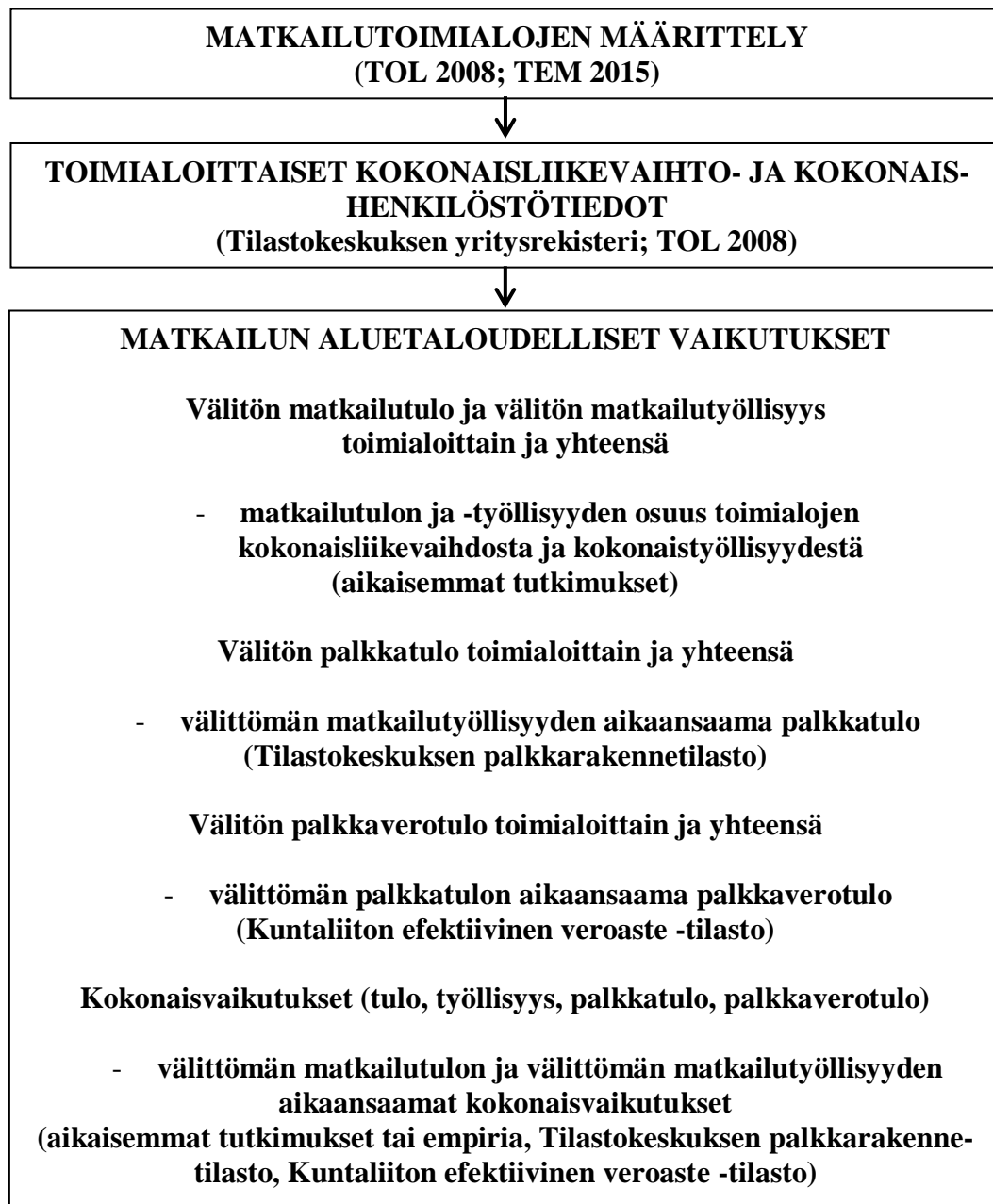
Välitön palkkaverotulo pohjautuu Kuntaliiton (2019) efektiivinen veroaste -tilastoon, joka koskee tarkastelukuntia vuodelta 2017. Toimialoittainen välitön verotulovaikutus saadaan kertomalla välitön palkkatulo kunkin kunnan efektiivisellä veroasteella. Kun toimialoittainen välitön palkkaverotulo lasketaan yhteen, lopputulemana muodostuu välitön kokonaispalkkaverotulo.

Kuten käsitteiden kohdalla todettiin, matkailun kokonaistulo- ja kokonaistyöllisyysvaikutukset sisältävät välittömät vaikutukset ja kerrannaisvaikutukset (välillinen, johdettu). Matkailun kokonaisvaikutukset määritetään alueellisten tulo- ja työllisyyskertoimien avulla: välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset kerrotaan alueellisilla tulo- ja työllisyyskerroimilla. Kerroimissa hyödynnetään aikaisempien tutkimusraporttien tietoa Kuusamosta (Juntheikki & Korhonen 2005) ja Vaalasta (Juntheikki 2002; Isola 2011). Kalajoen, Oulun ja Pudasjärven tapauksissa kertoimet johdetaan laajaan kirjallisuuskatsaukseen vedoten (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Kun matkailun kokonaistulo- ja kokonaistyöllisyysvaikutuksista vähennetään välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset, jäljelle jäävät matkailun kerrannaisvaikutukset. Edellä mainitut koskevat vuotta 2017.

Matkailun kokonaispalkkatulo koostuu välittömästä palkkatulosta ja kerrannaisvaikutusten (välillinen, johdettu) aikaansaamasta palkkatulosta. Kerrannaisvaikutusten palkkatulo saadaan kertomalla matkailun kerrannaisvaikutusten työllisyys (htv.) Pohjois-Pohjanmaan maakunnan kokoikäisten palkansaajien keskimääräisellä kuukausiansiolla (mediaani) vuodelta 2017, mikä saadaan Tilastokeskus (2019e) palkkarakennetilastosta. Keskimääräistä kuukausiansiota sovelletaan sen vuoksi, että kerrannaisvaikutukset jakautuvat usealle toimialalle. Tämä on havaittu esimerkiksi Kainuussa (Juntheikki 2002) ja Koillis-Suomessa (Juntheikki & Korhonen 2005). Kuukausiansiot kerrotaan 12,5:llä, jotta saadaan yhden henkilötyövuoden kokonaisvuosiansio lomarahoineen. Kun kokonaispalkkatulosta vähennetään välitön palkkatulo, jäljelle jää matkailun kerrannaisvaikutusten palkkatulo.

Kuten edellä, matkailun kokonaispalkkaverotulo sisältää välittömän palkkaverotulon ja kerrannaisvaikutusten (välillinen, johdettu) palkkaverotulon. Kerrannaisvaikutusten palkkaverotulo lasketaan kertomalla matkailun kerrannaisvaikutusten palkkatulo tarkastelukunnissa Kuntaliiton (2019) efektiivisellä veroasteella vuodelta 2017. Kun kokonaispalkkaverotulosta vähennetään välitön palkkaverotulo, jäljelle jää matkailun kerrannaisvaikutusten palkkaverotulo.

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli käy ilmi kuvasta 4. Matkailun taloudellisten vaikutusten kehityksen seurannassa vuosien 2013, 2014 ja 2015 rahanarvo muutetaan vuoteen 2017 Tilastokeskuksen (2019h) elinkustannusindeksin avulla.

Kuva 4. Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli (täydentäen Kauppila 2016a: kuva 6, 2016b: kuva 6, 2016c: kuva 6; Kauppila & Järviluoma 2016: kuva 6).

3 MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET

3.1 Välitön matkailutulo

Välitön matkailutulo lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaisliikevaihtotiedot aikaisempien tutkimusten empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutulo prosenttiluvulla. On syytä korostaa, että välitön matkailutulo on arvonlisäveroton.

Vuonna 2017 Kalajoen välitön matkailutulo oli yhteensä reilu 30 miljoonaa euroa (taulukko 1). Välittömästä matkailutulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi yli puolet sekä vähittäiskaupasta noin kolmannes. Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaisliikevaihdosta oli 27 prosenttia.

Taulukko 1. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1 000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1 000 €, alv:ton ja %) Kalajoella vuonna 2017.

Toimiala	Kok.lv. (1 000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1 000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	12 495	13	1 624	5,2
Vähittäiskauppa	75 422	14	10 559	33,8
Majoitus/ravitsemus	19 659	80	15 727	50,4
Liikenne	5 261	8	421	1,3
Virk./muut palvelut	3 905	74	2 890	9,3
YHTEENSÄ	116 742		31 221	100,0

Vuonna 2017 Kuusamon välitön matkailutulo oli yhteensä yli 110 miljoonaa euroa (taulukko 2). Välittömästä matkailutulosta virkistys- ja muista palveluista, majoitus- ja ravitsemistoiminnasta sekä vähittäiskaupasta kertyi kustakin noin kolmannes. Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen kokonaisliikevaihdosta oli 47 prosenttia.

Taulukko 2. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1 000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1 000 €, alv:ton ja %) Kuusamossa vuonna 2017.

Toimiala	Kok.lv. (1 000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1 000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	27 654	15	4 148	3,7
Vähittäiskauppa	122 912	27	33 186	29,4
Majoitus/ravitsemus	37 855	88	33 312	29,5
Liikenne	14 233	47	6 690	5,9
Virk./muut palvelut	36 572	97	35 475	31,4
YHTEENSÄ	239 226		112 811	100,0

Vuonna 2017 Oulun välitön matkailutulo oli yhteensä reilu 180 miljoonaa euroa (taulukko 3). Välittömästä matkailutulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi lähes puolet sekä vähittäiskaupasta yli kolmannes. Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen kokonaisliikevaihdosta oli 10 prosenttia.

Taulukko 3. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1 000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1 000 €, alv:ton ja %) Oulussa vuonna 2017.

Toimiala	Kok.lv. (1 000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1 000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	186 904	5	9 345	5,0
Vähittäiskauppa	1 366 948	5	68 347	36,9
Majoitus/ravitsemus	229 067	39	89 336	48,2
Liikenne	84 814	19	16 115	8,7
Virk./muut palvelut	30 667	7	2 147	1,2
YHTEENSÄ	1 898 400		185 290	100,0

Vuonna 2017 Pudasjärven välitön matkailutulo oli yhteensä yli 23 miljoonaa euroa (taulukko 4). Välittömästä matkailutulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi reilu 40 prosenttia, kun vähittäiskaupan osuus oli vajaa neljännes sekä korjaamo- ja huoltamotoiminnan lähes viidennes. Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen kokonaisliikevaihdosta oli 29 prosenttia.

Taulukko 4. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1 000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1 000 €, alv:ton ja %) Pudasjärvellä vuonna 2017.

Toimiala	Kok.lv. (1 000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1 000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	8 369	55	4 603	19,8
Vähittäiskauppa	55 296	10	5 530	23,8
Majoitus/ravitsemus	10 673	94	10 033	43,3
Liikenne	4 175	20	835	3,6
Virk./muut palvelut	2 213	99	2 191	9,4
YHTEENSÄ	80 726		23 191	100,0

Vuonna 2017 Vaalan välitön matkailutulo oli yhteensä vajaa yhdeksän miljoonaa euroa (taulukko 5). Välittömästä matkailutulosta vähittäiskaupasta kertyi yli puolet sekä korjaamo- ja huoltamotoiminnasta miltei kolmannes. Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen kokonaisliikevaihdosta oli 27 prosenttia. Virkistys- ja muissa palveluissa Vaalassa oli vain kaksi yritystoimipaikkaa (Tilastokeskus 2019a). Salassapitovelvollisuuksien vuoksi kunnassa on oltava toimialalla vähintään kolme toimipaikka, jotta Tilastokeskus julkaisee toimialakoh-
taisia kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstömäärätietoja (Kokkonen 2017).

Taulukko 5. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1 000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1 000 €, alv:ton ja %) Vaalassa vuonna 2017.

Toimiala	Kok.lv. (1 000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1 000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	5 445	50	2 723	30,8
Vähittäiskauppa	24 209	20	4 842	54,9
Majoitus/ravitsemus	1 788	70	1 252	14,2
Liikenne	799	1	8	0,1
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	32 241		8 825	100,0

3.2 Välitön matkailutyöllisyys

Välitön matkailutyöllisyys lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaishenkilöstömäärätiedot aikaisempien tutkimusten empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutyöllisyysprosenttiluvulla. Henkilöstöllä tarkoitetaan henkilötyövuosia.

Vuonna 2017 Kalajoen välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä yli 210 henkilötyövuotta (taulukko 6). Välittömästä matkailutyöllisyydestä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi reilu kaksi kolmasosaa, kun virkistys- ja muiden palveluiden sekä vähittäiskaupan osuus oli kummankin noin 15 prosenttia. Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaistyöllisyydestä oli 42 prosenttia.

Taulukko 6. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Kalajoella vuonna 2017.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	23	11	2,5	1,2
Vähittäiskauppa	214	14	30,0	14,2
Majoitus/ravitsemus	184	78	143,5	68,0
Liikenne	36	9	3,2	1,5
Virk./muut palvelut	44	72	31,7	15,0
YHTEENSÄ	501		210,9	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2017 Kalajoella tarvittiin keskimäärin 148 037 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 649 600 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 351 967 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemustoiminta 109 596 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 131 563 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 91 167 euroa/henkilötyövuosi

Vuonna 2017 Kuusamon välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä noin 600 henkilötyövuotta (taulukko 7). Välittömästä matkailutyöllisyydestä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi lähes 40 prosenttia, virkistys- ja muista palveluista miltei kolmannes sekä vähittäiskaupasta noin viidennes. Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen kokonaistyöllisyydestä oli 54 prosenttia.

Taulukko 7. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Kuusamossa vuonna 2017.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	95	14	13,3	2,2
Vähittäiskauppa	423	27	114,2	19,3
Majoitus/ravitsemus	262	89	233,2	39,4
Liikenne	128	40	51,2	8,7
Virk./muut palvelut	185	97	179,5	30,3
YHTEENSÄ	1 093		591,4	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2017 Kuusamossa tarvittiin keskimäärin 190 752 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 311 880 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 290 595 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemistoiminta 142 847 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 130 664 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 197 932 euroa/henkilötyövuosi

Vuonna 2017 Oulun välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä vajaa 1 000 henkilötyövuotta (taulukko 8). Välittömästä matkailutyöllisyydestä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi yli 60 prosenttia sekä vähittäiskaupasta reilu viidennes. Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen kokonaistyöllisyydestä oli 13 prosenttia.

Taulukko 8. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Oulussa vuonna 2017.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	843	4	33,7	3,4
Vähittäiskauppa	4 103	5	205,2	20,8
Majoitus/ravitsemus	1 806	34	614,0	62,1
Liikenne	757	15	113,6	11,5
Virk./muut palvelut	244	9	22,0	2,2
YHTEENSÄ	7 753		988,5	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2017 Oulussa tarvittiin keskimäärin 187 446 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 277 300 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 333 075 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemistoiminta 145 498 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 141 857 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 97 591 euroa/henkilötyövuosi

Vuonna 2017 Pudasjärven välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä reilu 120 henkilötyövuotta (taulukko 9). Välittömästä matkailutyöllisyydestä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi lähes kaksi kolmasosaa sekä virkistys- ja muista palveluista yli 15 prosenttia. Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen kokonaistyöllisyydestä oli 41 prosenttia.

Taulukko 9. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Pudasjärvellä vuonna 2017.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	16	32	5,1	4,1
Vähittäiskauppa	144	10	14,4	11,6
Majoitus/ravitsemus	82	93	76,3	61,2
Liikenne	45	20	9,0	7,2
Virk./muut palvelut	20	99	19,8	15,9
YHTEENSÄ	307		124,6	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2017 Pudasjärvellä tarvittiin keskimäärin 178 586 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 902 549 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 384 028 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemistoiminta 131 494 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 92 778 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 110 657 euroa/henkilötyövuosi

Vuonna 2017 Vaalan välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä vajaa 25 henkilötyövuotta (taulukko 10). Välitön matkailutyöllisyys kertyi käytännössä kahdelta toimialalta, vähittäiskaupasta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta. Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen kokonaistyöllisyydestä oli 28 prosenttia. Virkistys- ja muissa palveluissa Vaalassa oli vain kaksi yritystoimipaikkaa (Tilastokeskus 2019a). Salassapitovelvollisuuksien vuoksi kunnassa on oltava toimialalla vähintään kolme toimipaikka, jotta Tilastokeskus julkaisee toimialakohtaisia kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstömäärätietoja (Kokkonen 2017).

Taulukko 10. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Vaalassa vuonna 2017.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	1	50	0,5	2,1
Vähittäiskauppa	61	20	12,2	50,0
Majoitus/ravitsemus	17	68	11,6	47,5
Liikenne	9	1	0,1	0,4
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	88		24,4	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2017 Vaalassa tarvittiin keskimäärin 361 680 euroa välitöntä matkailutuloa (arvonlisäveroton) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 5 446 000 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 396 885 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemustoiminta 107 931 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 80 000 euroa/henkilötyövuosi

3.3 Välitön palkkatulo

Välitön palkkatulo lasketaan kertomalla välitön matkailutyöllisyys toimialoittaisilla kuukausittaisilla kokonaisansioilla (mediaani). Yleisesti ottaen palkkatulon toimialoittainen jakautuminen verrattuna työllisyyteen vaihtelee hieman. Tämä johtuu siitä, että kokonaisansiot ovat toimialakohtaisia eivätkä siten yhtä suuria.

Vuonna 2017 Kalajoen välitön palkkatulo oli yhteensä miltei 6,4 miljoonaa euroa (taulukko 11). Välittömästä palkkatulosta majoitus- ja ravitsemustoiminnasta kertyi noin kaksi kolmasosaa, kun virkistys- ja muiden palveluiden sekä vähittäiskaupan osuus oli kummankin noin 15 prosenttia.

Taulukko 11. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Kalajoella vuonna 2017.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	2,5	2 507	78 344	1,2
Vähittäiskauppa	30,0	2 509	940 875	14,8
Majoitus/ravitsemus	143,5	2 349	4 213 519	66,2
Liikenne	3,2	3 095	123 800	1,9
Virk./muut palvelut	31,7	2 543	1 007 664	15,9
YHTEENSÄ	210,9		6 364 202	100,0

Vuonna 2017 Kuusamon välitön palkkatulo oli yhteensä yli 18 miljoonaa euroa (taulukko 12). Välittömästä palkkatulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi reilu kolmannes, virkistys- ja muista palveluista vajaa kolmannes ja vähittäiskaupasta noin viidennes.

Taulukko 12. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Kuusamossa vuonna 2017.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	13,3	2 504	416 290	2,2
Vähittäiskauppa	114,2	2 509	3 581 598	19,4
Majoitus/ravitsemus	233,2	2 309	6 730 735	36,4
Liikenne	51,2	2 945	1 884 800	10,2
Virk./muut palvelut	179,5	2 623	5 885 356	31,8
YHTEENSÄ	591,4		18 498 779	100,0

Vuonna 2017 Oulun välitön palkkatulo oli yhteensä yli 30 miljoonaa euroa (taulukko 13). Välittömästä palkkatulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi miltei 60 prosenttia sekä vähittäiskaupasta reilu viidennes.

Taulukko 13. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoajaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Oulussa vuonna 2017.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	33,7	2 507	1 056 074	3,5
Vähittäiskauppa	205,2	2 509	6 435 585	21,2
Majoitus/ravitsemus	614,0	2 309	17 721 575	58,3
Liikenne	113,6	3 117	4 426 140	14,6
Virk./muut palvelut	22,0	2 641	726 275	2,4
YHTEENSÄ	988,5		30 365 649	100,0

Vuonna 2017 Pudasjärven välitön palkkatulo oli yhteensä lähes neljä miljoonaa euroa (taulukko 14). Välittömästä palkkatulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi vajaa 60 prosenttia sekä virkistys- ja muista palveluista reilu 15 prosenttia.

Taulukko 14. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoajaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Pudasjärvellä vuonna 2017.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	5,1	2 504	159 630	4,3
Vähittäiskauppa	14,4	2 509	451 620	12,1
Majoitus/ravitsemus	76,3	2 309	2 202 209	59,1
Liikenne	9,0	2 851	320 738	8,6
Virk./muut palvelut	19,8	2 394	592 515	15,9
YHTEENSÄ	124,6		3 726 712	100,0

Vuonna 2017 Vaalan välitön palkkatulo oli yhteensä reilu 700 000 euroa (taulukko 15). Välitön palkkatulo kertyi käytännössä kahdelta toimialalta, vähittäiskaupasta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta. Virkistys- ja muissa palveluissa Vaalassa oli vain kaksi yritystoimipaikkaa (Tilastokeskus 2019a). Salassapitovelvollisuuksien vuoksi kunnassa on oltava toimialalla vähintään kolme toimipaikka, jotta Tilastokeskus julkaisee toimialakohtaisia kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstömäärätietoja (Kokkonen 2017).

Taulukko 15. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Vaalassa vuonna 2017.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	0,5	2 504	15 650	2,2
Vähittäiskauppa	12,2	2 461	375 303	52,0
Majoitus/ravitsemus	11,6	2 258	327 410	45,3
Liikenne	0,1	2 851	3 564	0,5
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	24,4		721 927	100,0

3.4 Välitön palkkaverotulo

Välitön palkkaverotulo lasketaan kertomalla toimialoittainen välitön palkkatulo kunnan efektiivisellä veroasteella. Vuonna 2017 Kalajoen nimellinen veroaste oli 20,00 prosenttia mutta efektiivinen 13,21 prosenttia. Kuusamossa vastaavat prosenttiluvut olivat 20,00 ja 13,44, Oulussa 20,00 ja 14,80, Pudasjärvellä 20,50 ja 12,58 sekä Vaalassa 21,50 ja 13,84 (Kuntaliitto 2019). On luonnollista, että eniten palkkatuloa kartuttavat toimialat aikaansaavat huomattavimmat palkkaverotulot, koska näiden toimialojen palkkatulot ovat suurimmat verrattuna muihin toimialoihin – palkkaverotulo kertyy palkkatulon suhteessa.

Vuonna 2017 Kalajoen välitön palkkaverotulo oli yhteensä reilu 800 000 euroa (taulukko 16). Välittömästä palkkaverotulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi noin kaksi kolmasosaa, virkistys- ja muiden palveluiden sekä vähittäiskaupan osuus oli kummankin noin 15 prosenttia.

Taulukko 16. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Kalajoella vuonna 2017.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka- verotulot (euroa)	Palkka- verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	78 344	13,21	10 349	1,2
Vähittäiskauppa	940 875	13,21	124 290	14,8
Majoitus/ravitsemus	4 213 519	13,21	556 606	66,2
Liikenne	123 800	13,21	16 354	1,9
Virk./muut palvelut	1 007 664	13,21	133 112	15,9
YHTEENSÄ	6 364 202		840 711	100,0

Vuonna 2017 Kuusamon välitön palkkaverotulo oli yhteensä miltei 2,5 miljoonaa euroa (taulukko 17). Välittömästä palkkaverotulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi reilu kolmannes, virkistys- ja muista palveluista vajaa kolmannes ja vähittäiskaupasta noin viidennes.

Taulukko 17. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Kuusamossa vuonna 2017.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	416 290	13,44	55 949	2,2
Vähittäiskauppa	3 581 598	13,44	481 367	19,4
Majoitus/ravitsemus	6 730 735	13,44	904 611	36,4
Liikenne	1 884 800	13,44	253 317	10,2
Virk./muut palvelut	5 885 356	13,44	790 992	31,8
YHTEENSÄ	18 498 779		2 486 235	100,0

Vuonna 2017 Oulun välitön palkkaverotulo oli yhteensä lähes 4,5 miljoonaa euroa (taulukko 18). Välittömästä palkkaverotulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi lähes 60 prosenttia sekä vähittäiskaupasta reilu viidennes.

Taulukko 18. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Oulussa vuonna 2017.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	1 056 074	14,80	156 299	3,5
Vähittäiskauppa	6 435 585	14,80	952 467	21,2
Majoitus/ravitsemus	17 721 575	14,80	2 622 793	58,3
Liikenne	4 426 140	14,80	655 069	14,6
Virk./muut palvelut	726 275	14,80	107 489	2,4
YHTEENSÄ	30 365 649		4 494 117	100,0

Vuonna 2017 Pudasjärven välitön palkkaverotulo oli yhteensä vajaa 500 000 euroa (taulukko 19). Välittömästä palkkaverotulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi lähes 60 prosenttia sekä virkistys- ja muista palveluista reilu 15 prosenttia.

Taulukko 19. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Pudasjärvellä vuonna 2017.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	159 630	12,58	20 082	4,3
Vähittäiskauppa	451 620	12,58	56 814	12,1
Majoitus/ravitsemus	2 202 209	12,58	277 038	59,1
Liikenne	320 738	12,58	40 349	8,6
Virk./muut palvelut	592 515	12,58	74 538	15,9
YHTEENSÄ	3 726 712		468 821	100,0

Vuonna 2017 Vaalan välitön palkkaverotulo oli yhteensä lähes 100 000 euroa (taulukko 20). Välitön palkkaverotulo kertyi käytännössä kahdelta toimialalta, vähittäiskaupasta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta. Virkistys- ja muissa palveluissa Vaalassa oli vain kaksi yritys-toimipaikkaa (Tilastokeskus 2019a). Salassapitovelvollisuuksien vuoksi kunnassa on oltava toimialalla vähintään kolme toimipaikka, jotta Tilastokeskus julkaisee toimialakohtaisia kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstömäärätietoja (Kokkonen 2017).

Taulukko 20. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Vaalassa vuonna 2017.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	15 650	13,84	2 166	2,2
Vähittäiskauppa	375 303	13,84	51 942	52,0
Majoitus/ravitsemus	327 410	13,84	45 314	45,3
Liikenne	3 564	13,84	493	0,5
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	721 927		99 915	100,0

3.5 Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutukset

Tässä tutkimusraportissa seurantamallissa keskitytään vain matkailun välittömiin vaikutuksiin, jolloin kerrannaisvaikutukset eli välilliset ja johdetut vaikutukset jäävät vähemmälle tarkastelulle. Kerrannaisvaikutukset syntyvät, kun välittömästi matkailusta hyötyvät yritykset hankkivat (välilliset vaikutukset) ja matkailun ansiosta työllistyneet (johdetut vaikutukset) ostavat tavaroita ja palveluita aluetaloudesta. Nämä hankinta- ja ostoketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia. Kyse on siis siitä, kuinka matkailijoiden käyttämä raha kiertää aluetaloudessa aikaansaaden tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu kuitenkin alueelta ulos, mikä merkitsee vuotoja aluetaloudesta.

loudesta. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta osa yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinnasta kohdistuu alueen ulkopuolelle. Kerrannaisvaikutukset ilmaistaan tulo- ja työllisyyskertoimilla.

Kerroin muodostuu seuraavasti:

$$\text{Kerroin} = \frac{\text{välittömät (p) + välilliset (s) + johdetut (s) vaikutukset}}{\text{välittömät (p) vaikutukset}}$$

Matkailutulokerroin-käsitettä soveltaen kyseessä on niin sanottu ortodoksinen kerroin: välittömät vaikutukset ovat primaarisia vaikutuksia (p), kun välilliset ja johdetut vaikutukset ovat sekundaarisia vaikutuksia (s) (Archer 1976: 71; Mathieson & Wall 1987: 64–68; Vuoristo & Arajärvi 1990: 173–174). Laskutoimituksen lopputuloksena saadulla kertoimella kerrotaan välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset, jotta matkailun kokonaistulo- ja kokonaistyöllisyysvaikutukset selviävät. Kerrannaisvaikutuksiin vaikuttavat sekä maantieteelliset että yksilölliset tekijät, joita on tarkasteltu yksityiskohtaisesti toisaalla (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Paikallistasolla matkailun positiivisiin kerrannaisvaikutuksiin voidaan vaikuttaa suosimalla paikallisia tuotteita, mikä koskee niin yrityksiä, kotitalouksia kuin matkailijoita. Yritysten näkökulmasta tämä edellyttää paikallisia hankintaverkostoja. Niitä syntyy vain tuntemalla paikallisten yritysten tuotteita ja paikallisia tuottajia. Lisäksi yritykset voivat edesauttaa kerrannaisvaikutuksia palkkaamalla paikallisia työntekijöitä. Kaikkiaan myönteisten kerrannaisvaikutusten avainsana on paikallisuus.

Mikäli pyritään arvioimaan Kalajoen, Kuusamon, Oulun, Pudasjärven ja Vaalan matkailun aluetaloudelliset kokonaisvaikutukset, tämä edellyttää kerrannaisvaikutusten (välillinen, johdettu) huomioon ottamista. Matkailun kerrannaisvaikutusten suuruutta paikallistasolla on arvioitu laajan tutkimuskirjallisuuskatsauksen ja tilastotiedon avulla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Tutkimuskirjallisuuteen vedoten Kalajoella (Kauppila 2016g) on käytetty tulokerrointa 1,25 ja työllisyyskerrointa 1,2. Empiirisesti Kuusamon (Juntheikki & Korhonen 2005) kohdalla päädyttiin vuonna 2003 tulokertoimen osalta lukuun 1,26 ja työllisyyskertoimen tapauksessa lukuun 1,21. Kirjallisuuskatsaukseen viitaten Oulun (Kauppila 2016b) tapauksessa on käytetty tulokerrointa 1,35 ja työllisyyskerrointa 1,25, kun Pudasjärvellä (Kauppila 2016c) on sovellettu tulokerrointa 1,2 ja työllisyyskerrointa 1,15. Vuonna 2009 empiirisesti laskettu Vaalan tulokerroin oli 1,19 ja työllisyyskerroin 1,07 (Isola 2011), kun vuonna 2000 Vaalan

tulokertoimeksi laskettiin empiirisesti 1,13 ja työllisyyskertoimeksi 1,05 (Juntheikki 2002). Isolan määrittämä Vaalan tulokerroin tuntuu kirjallisuuskatsaukseen viitaten kohtalaisen suurelta. Tässä raportissa sovelletaan Vaalan tapauksessa Isolan (2011) ja Juntheikin (2002) tutkimusten keskiarvoja tulo- ja työllisyyskertoimissa: 1,16 (tulokerroin) ja 1,06 (työllisyyskerroin).

Vuonna 2017 Kalajoen kokonaismatkailutulo oli yli 39 miljoonaa euroa, Kuusamon reilu 140 miljoonaa euroa, Oulun noin 250 miljoonaa euroa, Pudasjärven lähes 30 miljoonaa euroa ja Vaalan yli 10 miljoonaa euroa (taulukko 21). Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset olivat Kalajoella 7 805 000 euroa, Kuusamossa 29 331 000 euroa, Oulussa 64 852 000 euroa, Pudasjärvellä 4 638 000 euroa ja Vaalassa 1 412 000 euroa.

Taulukko 21. Välitön matkailutulo (1 000 €, alv:ton), tulokerroin ja kokonaismatkailutulo (1 000 €, alv:ton) Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.

Kunta	Välitön matkailu- tulo (1 000 €)	Tulokerroin	Kokonaismatkailutulo (1 000 €)
Kalajoki	31 221	1,25	39 026
Kuusamo	112 811	1,26	142 142
Oulu	185 290	1,35	250 142
Pudasjärvi	23 191	1,2	27 829
Vaala	8 825	1,16	10 237

Vuonna 2017 Kalajoen kokonaismatkailutyöllisyys oli noin 250 henkilötyövuotta, Kuusamon miltei 720 henkilötyövuotta, Oulun yli 1 200 henkilötyövuotta, Pudasjärven reilu 140 henkilötyövuotta ja Vaalan noin 25 henkilötyövuotta (taulukko 22). Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset olivat Kalajoella 42,2 henkilötyövuotta, Kuusamossa 124,2 henkilötyövuotta, Oulussa 247,1 henkilötyövuotta, Pudasjärvellä 18,7 henkilötyövuotta ja Vaalassa 1,5 henkilötyövuotta.

Taulukko 22. Välitön matkailutyöllisyys (htv.), työllisyyskerroin ja kokonaismatkailutyöllisyys (htv.) Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.

Kunta	Välitön matkailu- työllisyys (htv.)	Työllisyyskerroin	Kokonaismatkailu- työllisyys (htv.)
Kalajoki	210,9	1,2	253,1
Kuusamo	591,4	1,21	715,6
Oulu	988,5	1,25	1 235,6
Pudasjärvi	124,6	1,15	143,3
Vaala	24,4	1,06	25,9

Työllisyyden kerrannaisvaikutuksista kertyy palkkatuloa ja palkkaverotuloa. Kerrannaisvaikutusten palkkatulon määrittämisessä voidaan käyttää Pohjois-Pohjanmaan vuoden 2017 koko-aikaisten palkansaajien kaikkien toimialojen keskimääräistä kokonaisansiota (mediaani) kuukaudessa (2 908 euroa) (Tilastokeskus 2019e). Palkkaverotulon laskemisessa puolestaan sovelletaan tarkastelukuntien efektiivinen veroaste -tilastoa vuodelta 2017 (ks. Kuntaliitto 2019). Kokonaispalkkatulo ja kokonaispalkkaverotulo pitävät sisällään välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset. Vuonna 2017 matkailun kokonaispalkkaverotulot olivat Kalajoella yli miljoonaa euroa, Kuusamossa reilu kolme miljoonaa euroa, Oulussa vajaa kuusi miljoonaa euroa, Pudasjärvellä miltei reilu 550 000 euroa ja Vaalassa yli 100 000 euroa (taulukko 23).

Taulukko 23. Matkailun kerrannaisvaikutusten työllisyys (htv.), palkkatulot (euroa), palkkaverotulot (euroa), kokonaispalkkatulot (euroa) ja kokonaispalkkaverotulot (euroa) Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.

Kunta	Kerrannaisvaikutusten työllisyys (htv.)	Kerrannaisvaikutusten palkkatulot (euroa)	Kerrannaisvaikutusten palkkaverotulot (euroa)	Kokonaispalkkatulot (euroa)	Kokonaispalkkaverotulot (euroa)
Kalajoki	42,2	1 533 970	202 637	7 898 172	1 043 348
Kuusamo	124,2	4 514 670	606 772	23 013 449	3 093 007
Oulu	247,1	8 982 085	1 329 349	39 347 734	5 823 466
Pudasjärvi	18,7	679 745	85 512	4 406 457	554 333
Vaala	1,5	54 525	7 546	776 452	107 461

On syytä muistuttaa, että kokonaistyöllisyydessä – ja edelleen palkkatulossa ja palkkaverotulossa – on mukana myös vuodot eli ne henkilötyövuodet, jotka kertyvät kunnan ulkopuolella kirjoilla olevista henkilöistä. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat siis matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu tarkastelukunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2003 työllisyysvuoto oli Kuusamossa noin kahdeksan prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin 16 prosenttia (Junt-heikki & Korhonen 2005). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

3.6 Matkailu osana aluetaloutta

Matkailun ”tärkeyttä” alueille tai alueiden matkailuriippuvuutta voidaan mitata elinkeinon suhteellisella osuudella talouteen (taulukko 24). Matkailuelinkeinon suhteellinen osuus aluetalouden yritysten kokonaisliikevaihdosta vaihtelee alueittain: vuonna 2017 se oli Kalajoella alle 10 prosenttia, Kuusamossa vajaa viidennes, Oulussa muutamia prosentteja, Pu-

dasjärvellä 10 prosentin tuntumassa ja Vaalassa hieman yli 10 prosenttia. Matkailuelinkeinon suhteellinen osuus aluetalouden yritysten kokonaistyöllisyydestä myötäilee liikevaihtolukuja, sillä Kalajoella se oli alle 10 prosenttia, Kuusamossa noin viidennes, Oulussa muutamia prosentteja sekä Pudasjärvellä ja Vaalassa 10 prosentin tuntumassa. Alueellisten piirteiden ohella matkailun suhteellinen merkitys tutkimusalueiden toimialoille vaihtelee, mikä ilmeni matkailutoimialojen erilaisista matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentteista. Ne ovat korkeimmat matkailulle tyypillisillä toimialoilla, joihin kuuluvat muun muassa majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä virkistys- ja muut palvelut. Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven matkailuelinkeinon suhteellisessa merkittävydessä aluetaloudessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosina 2013–2017 (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016).

Taulukko 24. Välittömän matkailutulon, kokonaismatkailutulon, välittömän matkailutyöllisyyden ja kokonaismatkailutyöllisyyden osuus (%) aluetalouden kokonaismatkailuvaihdosta ja kokonaistyöllisyydestä Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.

Kunta	Välitön matkailutulo	Kokonaismatkailutulo	Välitön matkailutyöllisyys	Kokonaismatkailutyöllisyys
Kalajoki	5	7	7	9
Kuusamo	15	19	16	20
Oulu	1,5	2,0	1,9	2,3
Pudasjärvi	9	11	10	11
Vaala	11	13	7	7

Yleisesti ottaen matkailutyöllisyyden hieman korkeammat prosenttiluvut johtuvat siitä, että matkailulle tyypillisillä toimialoilla (majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) tarvitaan kohtalaisen vähän liikevaihtoa – ja välitöntä matkailutuloa – yhtä välitöntä henkilötyövuotta kohti. Toisaalta alueen matkailun rakenne voi olla sellainen, että edellä mainitut matkailutoimialat eivät korostu vaan painopiste on esimerkiksi vähittäiskaupassa. Tässä tapauksessa matkailutyöllisyyden suhteellinen merkitys on aluetaloudessa vähäisempi kuin matkailutulon.

Vuonna 2016 valtakunnantasolla matkailun osuus bruttokansantuotteesta oli 2,5 prosenttia ja matkailutoimialojen työllisyys 137 800 henkilöä (5,5 % kaikista työllisistä). Matkailutoimialojen työllisyydessä on mukana myös paikallinen kysyntä. Pelkästään matkailun aikaansaama työllisyys matkailutoimialoilla oli 62 600 henkilöä (2,5 % kaikista työllisistä) vuonna 2016 (Nurmi 2018a). Vastaavasti vuonna 2015 Pohjois-Pohjanmaalla matkailun osuus bruttokansantuotteesta oli 1,9 prosenttia, matkailutoimialojen työllisyys 7 650 henkilöä (4,6 % kaikista työllisistä) ja pelkästään matkailun aikaansaama työllisyys matkailutoimialoilla 3 500

henkilöä (2,1 % kaikista työllisistä) (Nurmi 2018b). Pohjois-Pohjanmaalla matkailun taloudellinen merkitys on suhteellisesti tarkasteltuna hieman pienempi kuin maassa keskimäärin. On painotettava, että matkailutoimialoista puuttuu muun muassa vähittäiskauppa ja vuokratyövoima.

3.7 Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys

Edellä määriteltiin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamallin avulla tarkastellussa olevien kuntien matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2017. Seuraavaksi verrataan Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven vuoden 2017 matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitystä vuosien 2013 (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Näpänkangas 2016), 2014 (Kauppila 2016g) ja 2015 (Kauppila 2017b) tutkimustuloksiin. Tätä varten vuosien 2013, 2014 ja 2015 rahanarvo muutetaan vuoden 2017 rahanarvoksi Tilastokeskuksen (2019h) elinkustannusindeksin avulla. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että vuoden 2013 rahanarvo kerrotaan luvulla 1,02 (indeksiluku 1927/indeksiluku 1890), vuoden 2014 rahanarvo 1,01 (1927/1910) ja vuoden 2015 rahanarvo 1,01 (1927/1906), jotta ne vastaavat vuoden 2017 rahanarvoa. Kuten huomataan, kyseisinä vuosina rahanarvonmuutos on ollut erittäin pieni.

Vuosina 2013–2017 Kalajoella matkailutulo lisääntyi jonkin verran (taulukko 25). Sen sijaan vuonna 2014 on havaittavissa selvä kasvupiikki. Kuusamon matkailutulo kasvoi vajaa 20 miljoonaa euroa kyseisellä aikavälillä, ja vuonna 2014 matkailutulo oli tarkastelujakson alhaisin. Oulun matkailutulo lisääntyi yli 10 miljoonaa euroa vuosina 2013–2017. Pudasjärven matkailutulo väheni hieman vuosina 2013–2017. Tämä tapahtui erityisesti vuodesta 2015 vuoteen 2017. On huomattava, että tuoreimman tarkastelun aikaväli on kaksi vuotta, kun se aikaisemmissa tapauksissa on vain vuosi.

Taulukko 25. Välittömän matkailutulon (1 000 €, alv:ton) ja kokonaismatkailutulon (1 000 €, alv:ton) kehitys Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa ja Pudasjärvellä vuosina 2013–2017. Rahanarvo ilmoitetaan vuoden 2017 rahanarvossa (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016).

Indikaattori ja kunta	2013	2014	2015	2017	2013–2017
<u>Välitön matkailutulo</u>					
Kalajoki	29 307	31 328	29 859	31 221	+1 914
Kuusamo	94 946	92 158	101 171	112 811	+17 865
Oulu	171 441	169 843	167 354	185 290	+13 849
Pudasjärvi	24 038	23 874	25 378	23 191	-847
<u>Kokonaismatkailutulo</u>					
Kalajoki	36 633	39 161	37 324	39 026	+2 392
Kuusamo	119 632	116 120	128 155	142 142	+22 510
Oulu	231 445	229 287	225 928	250 142	+18 697
Pudasjärvi	28 846	28 649	30 454	27 829	-1 017

Vuosina 2013–2017 Kalajoen matkailutyöllisyydessä ei tapahtunut juuri muutoksia, mutta vuonna 2014 havaittiin selvä kasvupiikki (taulukko 26). Kuusamon matkailutyöllisyys väheni yli 50 henkilötyövuotta kyseisellä aikavälillä. Negatiivinen kehitys painottui erityisesti vuodesta 2013 vuoteen 2014. Oulun matkailutyöllisyys laski yli 40 henkilötyövuotta vuosina 2013–2017. Maltillinen laskeva trendi leimasi koko tarkasteluväliä. Pudasjärven matkailutyöllisyys oli vuonna 2017 kuta kuinkin vuoden 2013 tasolla. Kasvua ilmeni vuodesta 2013 vuoteen 2014, sillä vuosina 2014–2017 matkailutyöllisyys oli laskusuunnassa. Edelleen on muistettava, että tuoreimman tarkastelun aikaväli on kaksi vuotta, kun se aikaisemmissa tapauksissa oli vain vuosi.

Taulukko 26. Välittömän matkailutyöllisyyden (htv.) ja kokonaismatkailutyöllisyyden (htv.) kehitys Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa ja Pudasjärvellä vuosina 2013–2017 (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016).

Indikaattori ja kunta	2013	2014	2015	2017	2013–2017
<u>Välitön matkailu-</u>					
<u>työllisyys</u>					
Kalajoki	211,4	227,7	212,8	210,9	-0,5
Kuusamo	647,5	591,4	599,0	591,4	-56,1
Oulu	1 035,3	1 019,4	999,4	988,5	-46,8
Pudasjärvi	125,1	150,3	140,7	124,6	-0,5
<u>Kokonaismatkailu-</u>					
<u>työllisyys</u>					
Kalajoki	253,7	273,3	255,4	253,1	-0,6
Kuusamo	783,5	715,6	724,8	715,6	-67,9
Oulu	1 294,1	1 274,2	1 249,3	1 235,6	-58,5
Pudasjärvi	143,9	172,8	161,8	143,3	-0,6

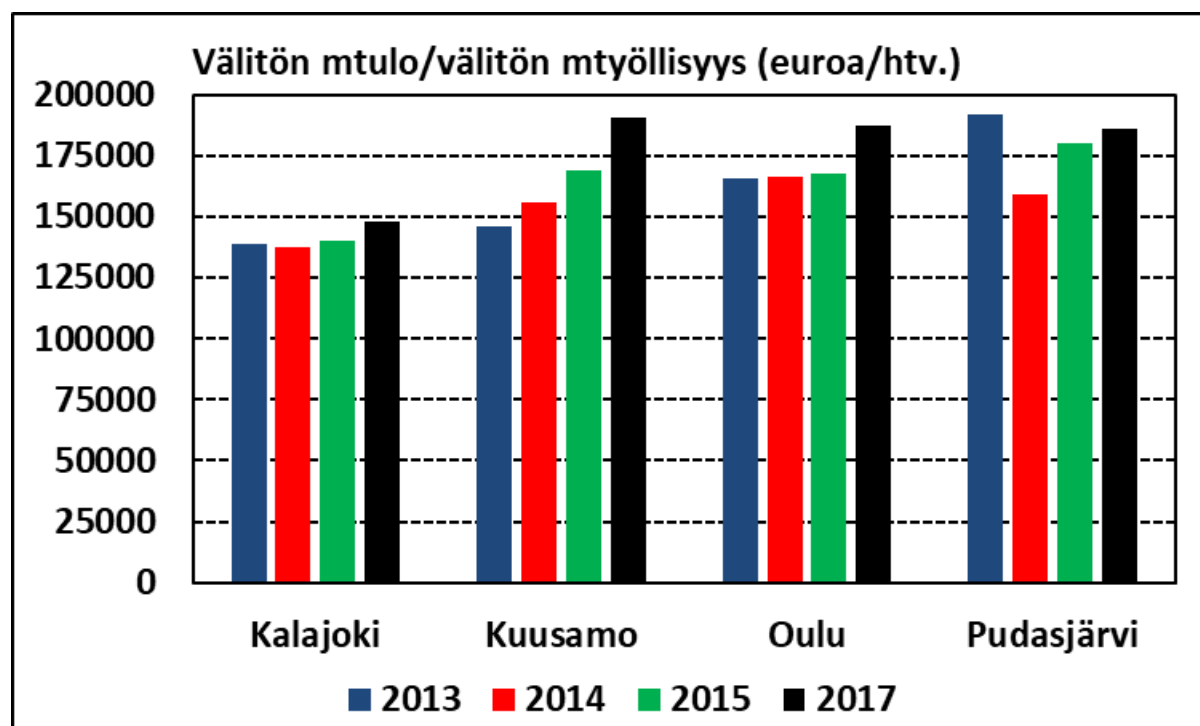
Kaikkiaan tutkimuskohteiden matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys on ollut tarkastelujaksolla kohtalaisen maltillinen. Yleisesti ottaen lyhyellä aikavälillä muutokset ovat pieniä, jos alueella ei ole tapahtunut suuria matkailuinvestointeja esimerkiksi majoitus- ja ravitsemistoiminnassa ja/tai virkistys- ja muissa palveluissa. Mainittujen toimialojen matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentit ovat suuria, joten toimialoilla on huomattava merkitys alueen matkailutuloon ja -työllisyyteen. Työllisyyden kautta vaikutukset ulottuvat edelleen palkkatuloon ja palkkaverotuloon. Seuraavassa esitetään muutamia huomiota tutkimusalueiden matkailutalouden tunnusluvuista.

Vuoden 2014 Kalajoen selvä kasvupiikki johtunee alueella järjestetyistä lomamasentomessuista. Kuusamon tapauksessa erityisesti matkailutyöllisyyden väheneminen vuodesta 2013 vuoteen 2014 on silmiinpistävä. Tätä muutosta on pohdittu vuoden 2016 seurantaraportissa (ks. Kauppila 2016g). Matkailutyöllisyyden negatiivinen kehitys kohdistui majoitus- ja ravitsemistoimintaan. Asiaa selvitettiin hyvin yksityiskohtaisesti Tilastokeskuksen kanssa, mutta aukotonta selitystä kyseisen toimialan henkilötyövuosien vähenemiseen ei kuitenkaan löydetty.

Pudasjärven kohdalla huomio kiinnittyy matkailutyöllisyyden positiiviseen kehitykseen vuodesta 2013 vuoteen 2014, sillä muutos on huomattava – erityisesti suhteellisesti. Tätäkin muutosta on pohdittu vuoden 2016 seurantaraportissa (ks. Kauppila 2016g). Matkailutyöllisyyden kasvu koski majoitus- ja ravitsemistoimintaa. Asiaa selvitettiin yksityiskohtaisesti Tilastokeskuksen kanssa. Lopputulema oli se, että Pudasjärven vuoden 2013 majoitus- ja

ravitsemistoiminnan henkilötyövuodet olisivat olleet virheellisesti liian pieniä. Vuosien 2015–2017 matkailutulon hiipuminen johtui lähinnä korjaamo- ja huoltamotoiminnasta. Sen sijaan matkailutyöllisyyden vähenemisen taustalla oli pitkälti majoitustoiminnan henkilötyövuosien pieneminen, mikä kohdistui sekä suuriin että pieniin majoitustoimijoihin. Tämä ilmeni Tilastokeskuksen (2019a) yritysrekisterin yrityslistauksesta.

Tutkimusalueiden matkailutulon ja matkailutyöllisyyden suhteessa on tapahtunut muutos vuosina 2013–2017 Pudasjärveä lukuun ottamatta (kuva 5). Edellä käytiin läpi Pudasjärven tulosten takana olevia mahdollisia tilastovirheitä. Kalajoella, Kuusamossa ja Oulussa on havaittavissa, että yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuosi) kohti tarvittava välitön matkailutulo on kasvanut verrattuna edellisiin tarkasteluajankohtiin. Tämä tarkoittaa muu-
tosta tuottavuudessa: tuotos, matkailutulo, on lisääntynyt nopeammin suhteessa panostuksiin, työllisyyteen, mikä merkitsee tuottavuuden parantumista. Edellä esitettyä tukee myös Pohjois-Pohjanmaan matkailuklusterin liikevaihdon ja henkilöstön kehitys: matkailuklusterin liikevaihto on vuosina 2013–2017 kasvanut suhteessa huomattavasti nopeammin kuin henkilöstö. Matkailuklusteri on määritelty laajasti sisältäen lukuisia matkailutoimialoja (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2018b).

Kuva 5. Yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti tarvittava välitön matkailutulo Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa ja Pudasjärvellä vuosina 2013–2017. Rahanarvo ilmoitetaan vuoden 2017 rahanarvossa (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016).

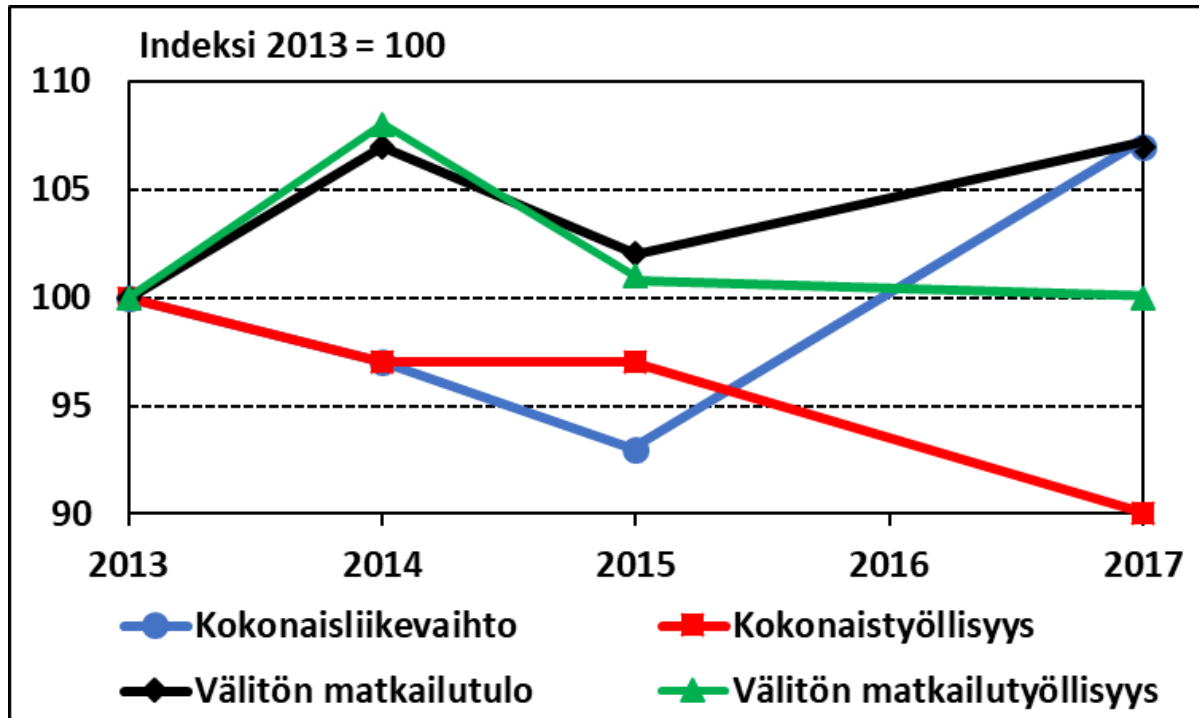
Matkailutulo kasvaa siis suhteessa nopeammin kuin matkailutyöllisyys. Kehityssuunta on nähtävissä myös toimialatasolla. Kun verrataan tarkasteltavien matkailutoimialojen – korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut – matkailutulojen ja matkailutyöllisyyden kehitystä Kuusamossa vuosina 2013–2017, välitön matkailutulo lisääntyi kaikilla toimialoilla nopeammin kuin välitön matkailutyöllisyys. Edellä mainittu on havaittavissa Kalajoella lukuun ottamatta virkistys- ja muita palveluita sekä vähittäiskauppaa ja Oulussa kaikilla muilla matkailutoimialoilla lukuun ottamatta virkistys- ja muita palveluita. Pudasjärvelläkin tämä toteutui matkailutoimialoista korjaamo- ja huoltamotoiminnassa sekä vähittäiskaupassa (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016). On huomattava, että toimialan välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluku peilaa luonnollisesti toimialan liikevaihto/työllisyys-suhdelukua ja sen muutosta.

Koko maassa on tunnistettavissa liikevaihto/työllisyys-suhdeluvussa sama kehityssuunta kuin Kalajoella, Kuusamossa ja Oulussa: se on kasvanut vuosina 2013–2017. Erityisesti tämä koskee valtakunnantasolla viimeistä tarkastelujaksoa, vuosia 2015–2017. Kehityssuunta on havaittavissa myös koko maassa (matkailu)toimialoittain, kun analysoidaan huoltamotoiminnan (toimiala 47301) vähittäiskaupan (toimiala 47), majoitus- ja ravitsemistoiminnan (toimiala I), maaliikenteen ja putkijohtokuljetuksen (toimiala 49) sekä varaupalveluiden, matkaoppaiden palveluiden ym. (toimiala 79900) liikevaihto/työllisyys-suhdeluvun muutosta (ks. Tilastokeskus 2019g). Maaliikenne ja putkijohtokuljetus vastaa pitkälti tämän tutkimusraportin matkailutoimialoista liikenne-toimialaa sekä varaupalvelut ja matkaoppaiden palvelut ym. virkistys- ja muut palvelut -toimialaa.

On huomattava, että tutkimusalueilla kertyi lähes kaikilla matkailutoimialoilla vuonna 2017 vähemmän henkilötyövuosia kuin vuonna 2013. Poikkeuksen edelliseen muodostavat vain Kalajoen, Oulun ja Pudasjärven majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä Kuusamon virkistys- ja muut palvelut. Tosin viimeksi mainitussa tapauksessa kasvua oli vain kaksi henkilötyövuotta. Sen sijaan tutkimusalueiden matkailutoimialoista miltei kaikilla liikevaihto oli suurempi vuonna 2017 verrattuna vuoteen 2013. Ainoastaan Kalajoen vähittäiskaupan, Oulun ja Pudasjärven virkistys- ja muiden palveluiden sekä Pudasjärven majoitus- ja ravitsemistoiminnan sekä liikenteen liikevaihto pieneni vuosina 2013–2017 (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Näpänkangas 2016). Matkailutoimialojen henkilötyövuosien väheneminen ja liikevaihdon lisääntyminen merkitsee luonnollisesti sekä liikevaihto/työllisyys- ja välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluvun kasvua tarkastelujaksolla. Kaikilla tutkimusalueilla Oulua lukuun ottamatta kertyi tarkastelun lopussa, vuonna 2017, vähemmän yritysten kokonaishenkilötyövuosia kuin alussa, vuonna 2013, vaikka jokaisen aluetalouden yritysten kokonaisliikevaihto kasvoi vuosina 2013–2017 (ks. Tilastokeskus 2019g).

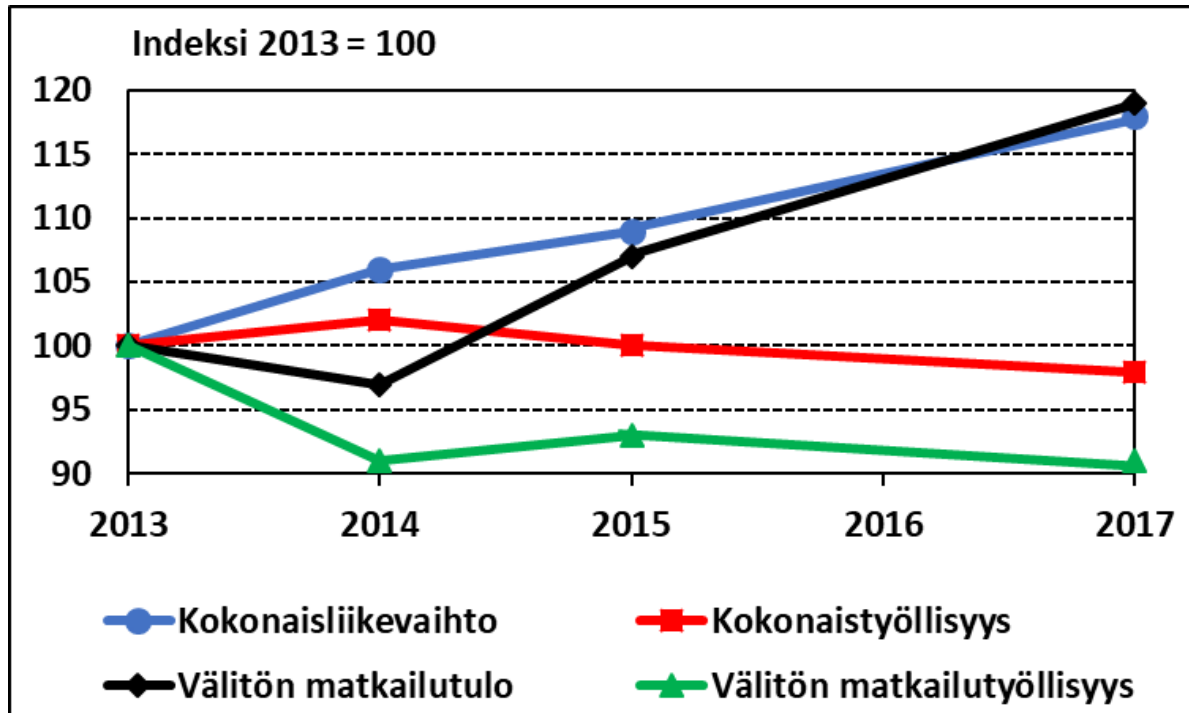
Edellisiin viitaten mahdollinen vuokratyövoiman lisääntyminen ei siten yksin selitä kokonaisuudessaan ja toimialoittaista välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluvun muutosta, koska kehityssuunta on havaittavissa kaikilla tarkasteltavilla (matkailu)toimialoilla niin Kalajoella, Kuusamossa ja Oulussa kuin koko maassa. Suomessa vuokratyövoimaa käytetään Nurmen (2018a) mukaan matkailutoimialoista erityisesti hotelli- ja ravintola-alalla. Kaikkiaan edellä mainittujen suhdelukujen muutokset heijastuvat myös matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalliin ja mallin soveltamisen kautta saataviin työllisyyden ennustelukuihin (ks. Kauppila 2017c, 2018a, 2018b). On syytä todeta, että Sotkamon välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys- ja liikevaihto/työllisyys-suhteen kehitys kokonaisuudessaan ja (matkailu)toimialoittain tukee edellä esitettyjä tuloksia (ks. Kauppila 2019).

Vuosina 2013–2017 Kalajoen välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden suhteellinen kehitys on ollut vähintään yhtä nopeaa kuin aluetalouden yritysten kokonaisliikevaihdon ja kokonaistyöllisyyden muutos (kuva 6). Erityisesti tämä koskee välitöntä matkailutyöllisyyttä. Koko maassa yritysten kokonaisliikevaihto kasvoi reaalisesti kaksi prosenttia vuosina 2013–2017, kun yritysten kokonaistyöllisyys pieneni kyseisellä aikavälillä reilun prosentin (Tilastokeskus 2019g). Edelliseen viitaten Kalajoen välitön matkailutulo ja kokonaisliikevaihto lisääntyivät suhteellisesti nopeammin kuin valtakunnantason kokonaisliikevaihto. Välitön matkailutyöllisyys kehittyi suhteellisesti myönteisemmin kuin koko maan kokonaistyöllisyys vuosina 2013–2017, mutta aluetalouden kokonaistyöllisyys jäi jälkeen valtakunnantason kokonaistyöllisyyden muutoksesta kyseisellä aikavälillä.

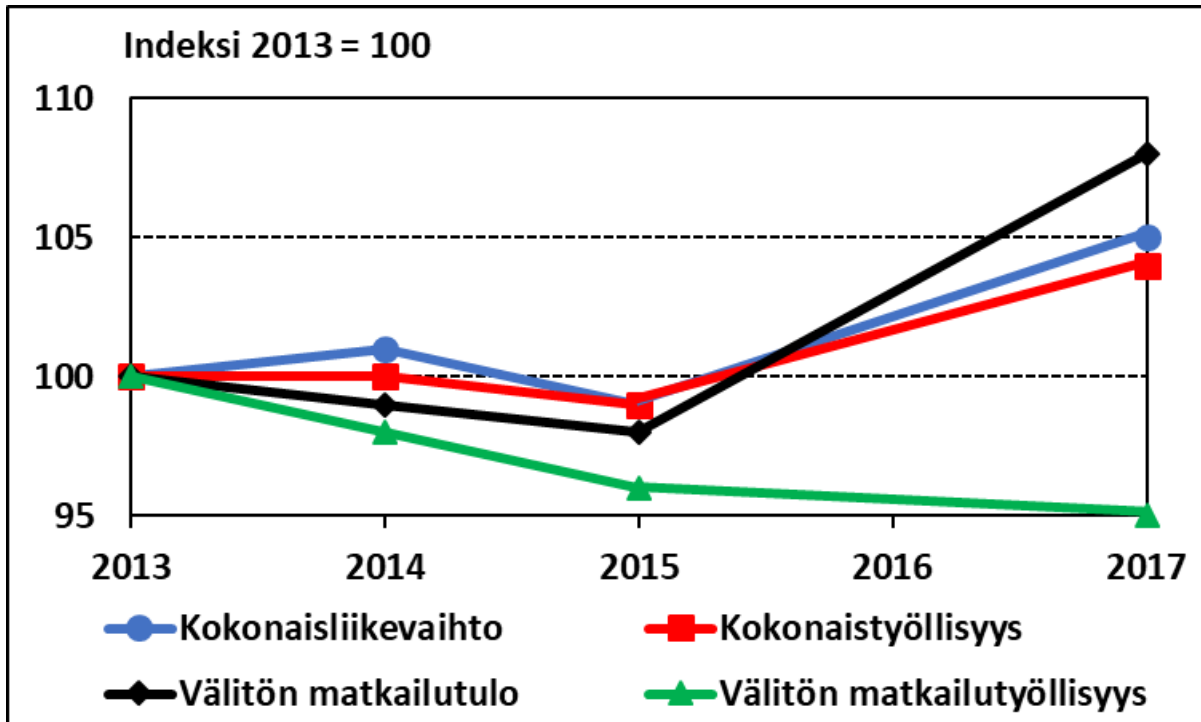
Kuva 6. Kokonaisliikevaihdon, kokonaistyöllisyyden, välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden kehitys Kalajoella vuosina 2013–2017. Indeksi 2013 = 100. Rahanarvo on muutettu vuoden 2017 rahanarvoon (Kauppila 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016; Tilastokeskus 2019g).

Vuosina 2013–2017 Kuusamon välittömän matkailutulon suhteellinen kehitys on ollut hie-
man nopeampaa kuin aluetalouden yritysten kokonaisliikevaihdon muutos (kuva 7). Sen
sijaan välittömän matkailutyöllisyyden muutos on jäänyt hitaammaksi kuin aluetalouden
yritysten kokonaistyöllisyyden kehitys. Koko maassa yritysten kokonaisliikevaihto kasvoi
reaalisesti kaksi prosenttia vuosina 2013–2017, kun yritysten kokonaistyöllisyys pieneni ky-
seisellä aikavälillä reilun prosentin (Tilastokeskus 2019g). Näin ollen Kuusamon välitön mat-
kailutulo ja kokonaisliikevaihto lisääntyivät suhteellisesti nopeammin kuin valtakunnantason
kokonaisliikevaihto. Sen sijaan aluetalouden välitön matkailutyöllisyys ja kokonaistyöllisyys
eivät pysyneet koko maan kokonaistyöllisyyden kehityksen mukana vuosina 2013–2017.

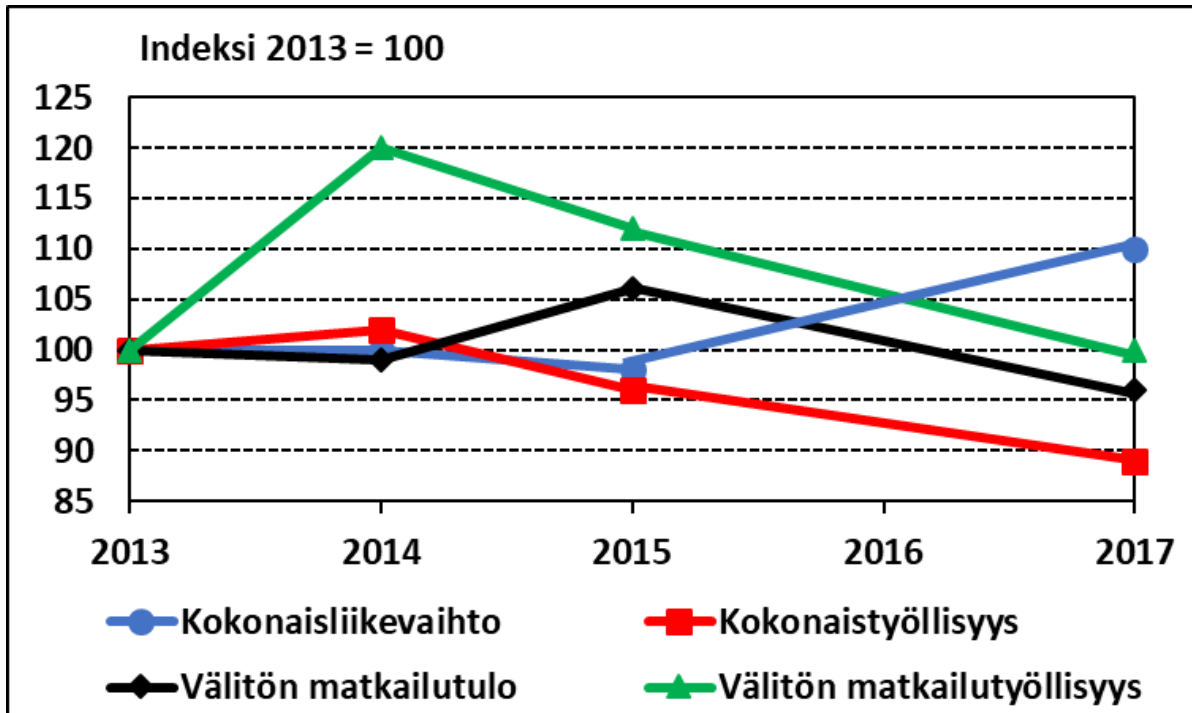
Kuva 7. Kokonaisliikevaihdon, kokonaistyöllisyyden, välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden kehitys Kuusamossa vuosina 2013–2017. Indeksi 2013 = 100. Rahanarvo on muutettu vuoden 2017 rahanarvoon (Kauppila 2016a, 2016g, 2017b; Tilastokeskus 2019g).

Vuosina 2013–2017 Oulun välittömän matkailutulon suhteellinen kehitys on ollut nopeampaa verrattuna aluetalouden yritysten kokonaisliikevaihdon muutokseen (kuva 8). Sen sijaan välitön matkailutyöllisyys on kehittynyt hitaammin kuin aluetalouden yritysten kokonaistyöllisyys. Koko maassa yritysten kokonaisliikevaihto kasvoi reaalisesti kaksi prosenttia vuosina 2013–2017, kun yritysten kokonaistyöllisyys pieneni kyseisellä aikavälillä reilun prosentin (Tilastokeskus 2019g). Edelliseen vedoten Oulun välitön matkailutulo ja kokonaisliikevaihto lisääntyivät suhteellisesti nopeammin kuin valtakunnantason kokonaisliikevaihto, samoin kuin aluetalouden kokonaistyöllisyys. Sen sijaan välitön matkailutyöllisyys jäi jälkeen koko maan kokonaistyöllisyyden kehityksestä vuosina 2013–2017.

Kuva 8. Kokonaisliikevaihdon, kokonaistyöllisyyden, välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden kehitys Oulussa vuosina 2013–2017. Indeksi 2013 = 100. Rahanarvo on muutettu vuoden 2017 rahanarvoon (Kauppila 2016b, 2016g, 2017b; Tilastokeskus 2019g).

Vuosina 2013–2017 Pudasjärven välittömän matkailutulon suhteellinen kehitys on ollut tarkastelujakson lopussa, vuosina 2015–2017, suhteellisesti hitaampaa kuin aluetalouden yritysten kokonaisliikevaihdon muutos (kuva 9). Sen sijaan välittömän matkailutyöllisyyden kehitys on ollut myönteisempää kuin aluetalouden yritysten kokonaistyöllisyyden kehitys. Huomionarvioista on se, että Pudasjärven kokonaisliikevaihtoa lukuun ottamatta kaikkien muiden mittareiden muutossuunta oli negatiivinen viimeisellä ajanjaksolla, vuosina 2015–2017. Koko maassa yritysten kokonaisliikevaihto kasvoi reaalisesti kaksi prosenttia vuosina 2013–2017, kun yritysten kokonaistyöllisyys pieneni kyseisellä aikavälillä reilun prosentin (Tilastokeskus 2019g). Näin ollen Pudasjärven välitön matkailutyöllisyys kehittyi suhteellisesti myönteisemmin kuin valtakunnantason kokonaistyöllisyys vuosina 2013–2017, samoin kuin aluetalouden kokonaisliikevaihto kasvoi nopeammin kuin koko maan kokonaisliikevaihto.

Kuva 9. Kokonaisliikevaihdon, kokonaistyöllisyyden, välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden kehitys Pudasjärvellä vuosina 2013–2017. Indeksi 2013 = 100. Rahanarvo on muutettu vuoden 2017 rahanarvoon (Kauppila 2016c, 2016g, 2017b; Tilastokeskus 2019g).

Vuosina 2013–2017 tutkimusalueiden välittömän matkailutulon ja yritysten kokonaisliikevaihdon kehitys oli suhteellisesti nopeinta Kuusamossa, kun välittömän matkailutyöllisyyden muutos oli vähiten negatiivinen Kalajoella ja Pudasjärvellä. Yritysten kokonaistyöllisyys puolestaan kehittyi tarkastelujaksolla positiivisimmin Oulussa. Huomionarvoista on se, että välittömän matkailutyöllisyys taantui kaikilla tutkimusalueilla vuosina 2013–2017. Sama tulos oli havaittavissa myös Sotkamossa (Kauppila 2019).

4 YHTEENVETO JA POHDINTA

4.1 Keskeiset tulokset

Tämän tutkimusraportin tarkoituksena oli päivittää Kalajoen, Kuusamon, Oulun, Pudasjärven ja Vaalan matkailun aluetaloudelliset vaikutukset CoReFor-tutkimushankkeessa luodulla seurantamallilla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportille asetettiin kaksi yksityiskohtaista tavoitetta.

- 1. Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo (euroa) ja välitön palkkaverotulo (euroa) toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) sekä matkailun kokonaisvaikutukset Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.***

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli pohjautuu aikaisempien empiiristen tutkimusten (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Näpänkangas 2016) avulla saatuihin parametreihin, olemassa olevaan Tilastokeskuksen ja Kuntaliiton tilastotietoon sekä tutkimustietoon matkailun kerrannaisvaikutuksista. Vaalan kohdalla toimialoittaiset matkailutulo- ja työllisyysprosentit johdettiin vuonna 2016 kerätystä, julkaisemattomasta empiirisestä aineistosta (ks. Kauppila 2016e). Viranomaiset päivittävät sovellettuja tilastoaineistoja vuosittain, joten seurantamalli on luonteeltaan dynaaminen.

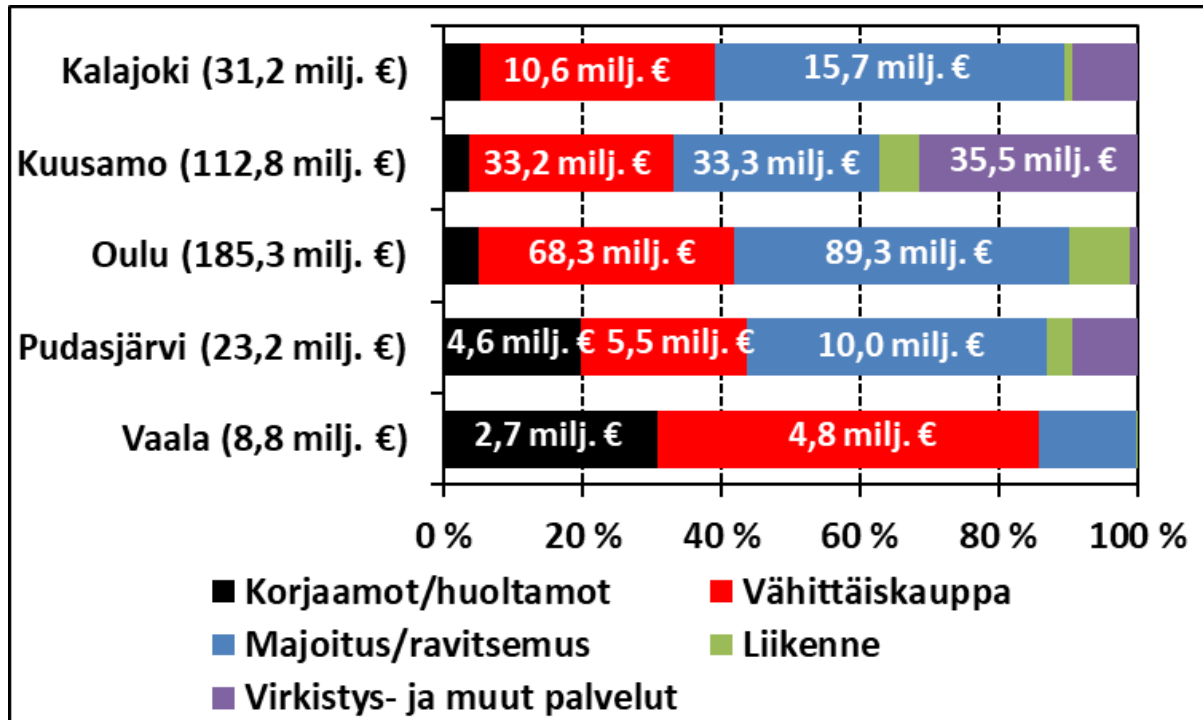
Kalajoen, Kuusamon, Oulun, Pudasjärven ja Vaalan matkailutalouden keskeisimmät tunnusluvut vuonna 2017 on kerätty taulukkoon 27. Absoluuttisesti matkailun aluetaloudelliset vaikutukset ovat suurimmat Oulussa ja pienimmät Vaalassa. Luonnollisesti kokonaispalkkaverotulot myötäilevät matkailutyöllisyyden volyymia.

Taulukko 27. Matkailutalouden keskeiset tunnusluvut Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.

Kunta	Välitön matkailutulo (1 000 €, alv:ton)	Kokonaismatkailutulo (1 000 €, alv:ton)	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Kokonaismatkailutyöllisyys (htv.)	Kokonaispalkkaverotulot (euroa)
Kalajoki	31 221	39 026	210,9	253,1	1 043 348
Kuusamo	112 811	142 142	591,4	715,6	3 093 007
Oulu	185 290	250 142	988,5	1 235,6	5 823 466
Pudasjärvi	23 191	27 829	124,6	143,3	554 333
Vaala	8 825	10 237	24,4	25,9	107 461
YHTEENSÄ	361 338	469 376	1 939,8	2 373,5	10 621 615

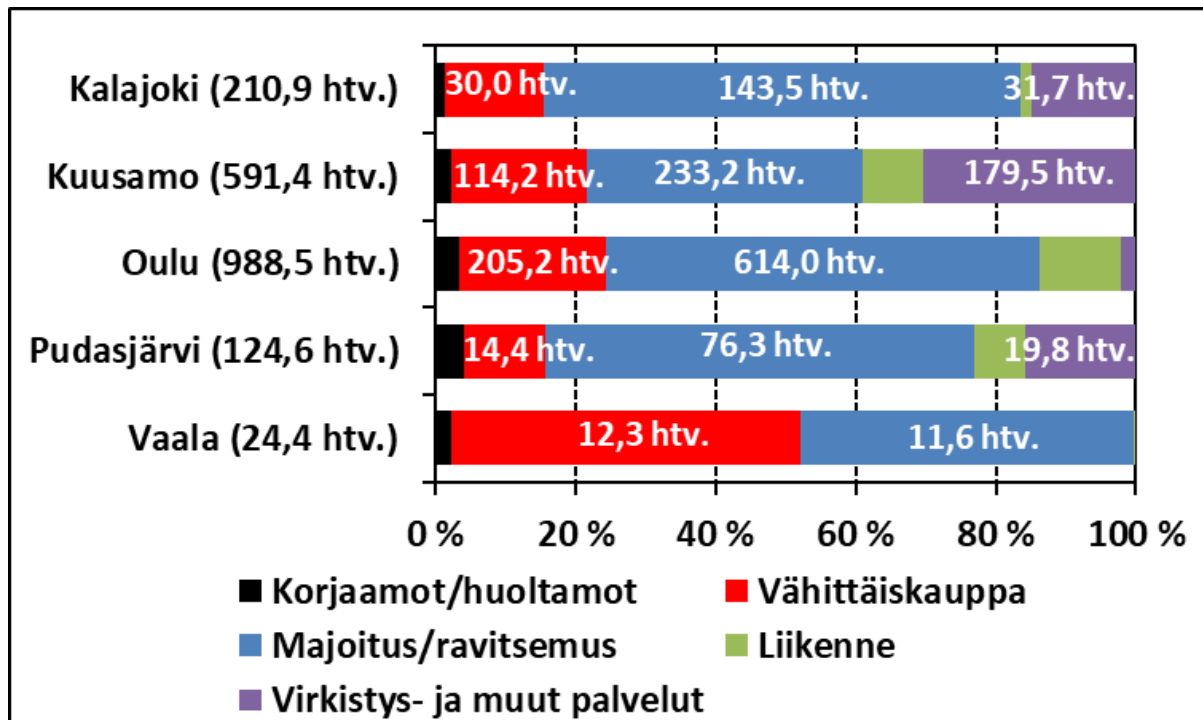
Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK oy:n (2019) internet-sivuilta on saatavissa tietoja kuukausittain Airbnb-myyntien arvosta Oulussa. Vuonna 2018 Airbnb-myyntien arvo oli yhteensä 1 907 000 euroa. Airbnb-myyntien arvo on Oulun vuoden 2017 välittömästä matkailutulosta noin prosentti ja kokonaismatkailutulosta vajaa 0,8 prosenttia. Kyseiseltä internet-sivuilta ei ole saatavilla tietoja tämän raportin muiden tutkimusalueiden Airbnb-myyntistä.

Vuonna 2017 välitön matkailutulo jakautui matkailukeskuspaikkakunnissa (Kalajoki, Kuusamo, Pudasjärvi) lähinnä kolmelle toimialalle: majoitus- ja ravitsemistoimintaan, vähittäiskauppaan sekä virkistys- ja muihin palveluihin, Pudasjärvellä myös korjaamo- ja huoltamotoimintaan (kuva 10). Oulussa välitön matkailutulo kohdistui pitkälti majoitus- ja ravitsemistoimintaan sekä vähittäiskauppaan, kun Vaalassa se kertyi ennen muuta vähittäiskaupasta sekä korjaamo- ja huoltamotoiminnasta. Korjaamo- ja huoltamotoiminnassa painotus oli Pudasjärvellä lähes kokonaisuudessaan ja Vaalassa kokonaisuudessaan huoltamotoiminnassa.

Kuva 10. Välittömän matkailutulon jakautuminen toimialoittain ja keskeisten toimialojen absoluuttiset tuloluvut Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.

Vuonna 2017 välitön matkailutyöllisyys kohdistui matkailukeskuspaikkakunnissa (Kalajoki, Kuusamo, Pudasjärvi) lähinnä majoitus- ja ravitsemistoimintaan sekä virkistys- ja muihin palveluihin (kuva 11). Myös vähittäiskauppa oli merkittävässä roolissa. Oulussa ja Vaalassa välitön matkailutyöllisyys suuntautui pitkälti majoitus- ja ravitsemistoimintaan sekä vähittäiskauppaan. Yleisesti ottaen matkailutyöllisyys painottuu henkilökohtaista palvelua vaativille toimialoille, kuten majoitus- ja ravitsemistoimintaan sekä virkistys- ja muihin palveluihin.

Kuva 11. Välittömän matkailutyöllisyyden jakautuminen toimialoittain ja keskeisten toimialojen absoluuttiset työllisyysluvut Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017.

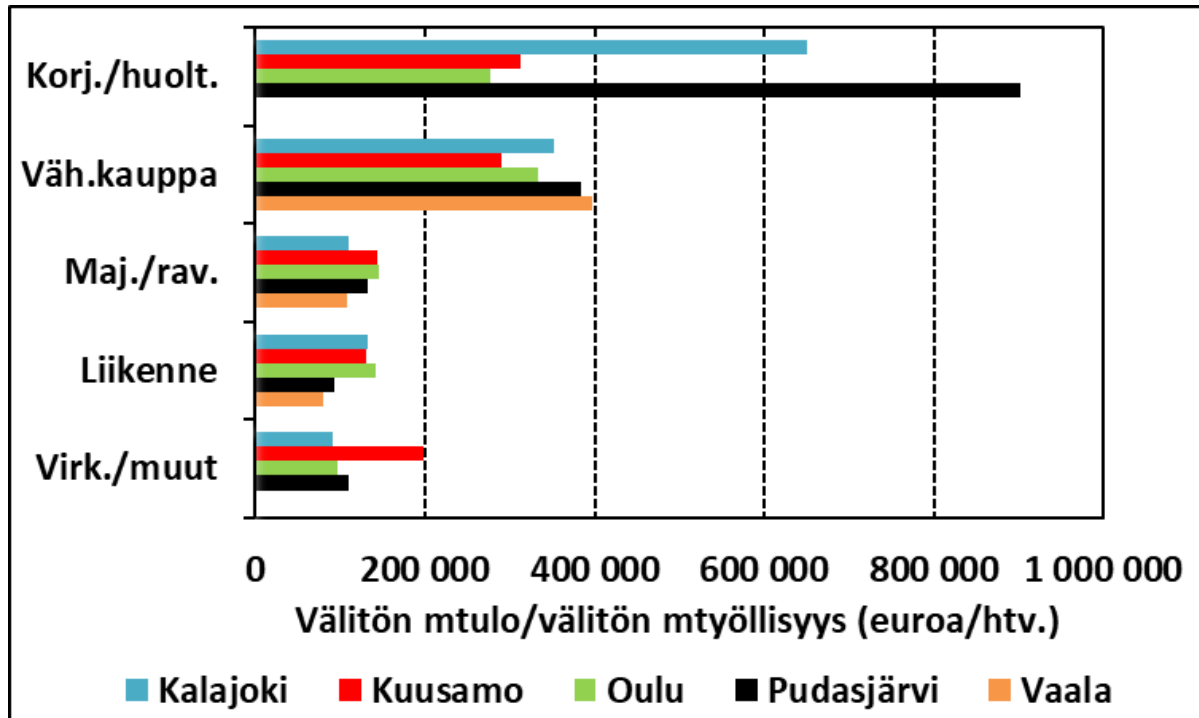
Virkistys- ja muiden palveluiden merkitys välittömässä matkailutulossa ja välittömässä matkailutyöllisyydessä vaihtelee tutkimusalueiden välillä huomattavasti. Kyseinen toimiala kattaa muun muassa rinneyhtiöt ja ohjelmapalveluyritykset, jotka tuotteistavat alueen (luonnon)vetovoimatekijöitä matkailutuloa ja -työllisyyttä tuottaviksi palveluiksi. Tästä ovat esimerkkeinä erityisesti (talvi)matkailukeskuspaikkakunnat Kuusamo ja Pudasjärvi. Vähittäiskaupan saama välitön matkailutulo korostuu ostosmatkailupaikkakunnissa, kuten Oulussa. Kalajoella, Kuusamossa, Pudasjärvellä ja Vaalassa on runsaasti vapaa-ajanasuntoja suhteessa aluetalouden kokoon (ks. Tilastokeskus 2019i), mikä näkyy puolestaan vähittäiskaupan suurena välittömänä matkailutulona. Sen sijaan vähittäiskaupan välitön matkailutyöllisyys on suhteessa huomattavasti pienempi kuin välitön matkailutulo. Tämä johtuu siitä, että vähittäiskaupassa, joka on pitkälti itsepalveluala, tarvitaan runsaasti välitöntä matkailutuloa yhtä työpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti verrattuna henkilökohtaista palvelua vaativiin toimialoihin.

Matkailun roolia tai kohteen matkailuriippuvuutta aluetaloudessa kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnan liikevaihdosta ja työllisyydestä. Vuonna 2017 Kalajoella matkailuelinkeino kattoi alueen elinkeinoelämästä vajaa 10 prosenttia, Kuusamossa noin viidenneksen, Oulussa muutamia prosentteja sekä Pudasjärvellä ja Vaalassa noin 10 prosenttia. Matkailun suhteellinen merkitys tutkimusalueiden toimialoille vaihtelee, mikä ilmeni matkailutoimialojen erilaisista matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentteista.

Ne olivat suurimmat matkailulle tyypillisillä toimialoilla, kuten majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä virkistys- ja muissa palveluissa. Vuonna 2017 Kalajoella tarvittiin lähes 150 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti, Kuusamossa ja Oulussa noin 190 000 euroa, Pudasjärvellä miltei 180 000 euroa ja Vaalassa noin 360 000 euroa. Yhteenlasketuissa tunnusluvuissa ovat mukana sekä maakunnan sisäisen että ulkoisen matkailun aikaansaamat talousvaikutukset.

On korostettava, että matkailutyöllisyydessä ei ole otettu huomioon tarkastelussa olleiden kohteiden mahdollisia vuotoja henkilötyövuosien, palkkatulon ja palkkaverotulon osalta. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat tutkimusalueiden matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu kunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2003 työllisyysvuoto oli Kuusamossa noin kahdeksan prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin 16 prosenttia (Juntheikki & Korhonen 2005). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

Aikaisemmin on tuotu julki yleisellä tasolla se, kuinka paljon välitöntä matkailutuloa tarvitaan yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti tutkimusalueilla. Kun tarkastelu ulotetaan toimialatasolle, suhdeluvuissa on havaittavissa alueellisten piirteiden lisäksi toimialoittaisia eroja (kuva 12). Vuonna 2017 tutkimusalueiden korjaamo- ja huoltamotoiminnassa tarvittiin välitöntä matkailutuloa vajaasta 300 000 eurosta peräti vajaaseen 5,5 miljoonaan euroon (Vaala) yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Tähän vaikuttaa muun muassa se, kuinka päätoimiala jakautuu alatoimialoihin eli korjaamotoimintaan ja huoltamotoimintaan. Korjaamotoiminnassa matkailulla on huomattavasti pienempi rooli kuin huoltamotoiminnassa (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Luonnollisesti kunnan ja yrityksen, huoltoaseman, sijainti vaikuttaa matkailun merkitykseen kyseiselle toimialalle. Sijainti vilkkaan matkareitin varrella sopivalla etäisyydellä edesauttaa matkailun taloudellisten vaikutusten kasautumista. Vaalan ja Pudasjärven suuret suhdeluvut johtuvat nimenomaan huoltamotoiminnasta ja sen sijainnista matkareitin varrella Oulu-Kainuu (Vaala) ja rannikkoseudulta Koillismaan matkailukohteisiin (Pudasjärvi), kuten Syötteelle ja Rukalle. Vähittäiskaupassa välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluku oli 300 000–400 000 euroa/henkilötyövuosi, kun se majoitus- ja ravitsemistoiminnassa oli reilu 100 000 euroa/henkilötyövuosi ja vaihteli liikenteessä 100 000 euroa/henkilötyövuosi molemmin puolin. Virkistys- ja muiden palveluiden kohdalla suhdeluku asettui 100 000–200 000 euroa/henkilötyövuosi tuntumaan. On huomattava, että virkistys- ja muut palvelut koostuvat kohtalaisen heterogeenisistä alatoimialoista (ks. liite I), mikä vaikuttaa suhdelukuun.

Kuva 12. Yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti tarvittava välitön matkailutulo toimialoittain Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa, Pudasjärvellä ja Vaalassa vuonna 2017. Vaalassa korjaamo- ja huoltamotoiminnassa suhdeluku oli 5 446 000 euroa/henkilötyövuosi.

Henkilökohtaista palvelua vaativilla työvoimaintensiivisillä toimialoilla, kuten majoitus- ja ravitsemistoiminnassa, välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluku on alhainen. Sen sijaan osin itsepalveluperiaatteella toimivilla toimialoilla suhdeluku on korkea. Viimeksi mainitusta on esimerkkinä vähittäiskauppa. Toimialoittaisia suhdelukutietoja voidaan hyödyntää muun muassa matkailuhankkeiden suunnittelussa, ennustamisessa ja arvioinnissa, kun tarkastellaan hankkeiden matkailutulo- ja matkailutyöllisyysvaikutuksia sekä edelleen niiden aikaansaamia palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksia. *Tämän tutkimusraportin tulosten perusteella Kalajoella yhden miljoonan euron välitön matkailutulo aikaansaa vajaa seitsemän välitöntä matkailuhenkilötyövuotta, Kuusamossa, Oulussa ja Pudasjärvellä reilu viisi henkilötyövuotta sekä Vaalassa vajaa kolme henkilötyövuotta.*

2. Selvittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitys Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa ja Pudasjärvellä vuosina 2013–2017.

Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven vuoden 2017 matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehitystä verrattiin vuosien 2013 (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Näpänkangas 2016), 2014 (Kauppila 2016g) ja 2015 (Kauppila 2017b) tutkimustuloksiin (taulukko 28). Kaikkiaan tutkimusalueiden matkailun aluetaloudellisten vaikutusten muutokset olivat tarkastelujaksoilla kohtalaisen maltillisia Kuusamoa lukuun ottamatta. Vuosina 2013–2017 Ka-

lajoen, Kuusamon ja Oulun matkailutulo lisääntyi mutta Pudasjärven hieman pieneni. Sen sijaan matkailutyöllisyys väheni kaikilla tutkimusalueilla vuosina 2013–2017. Tosin Kalajoella ja Pudasjärvellä matkailutyöllisyys pysyi kuta kuinkin samalla tasolla tarkastelujaksolla. Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven matkailuelinkeinon suhteellisessa merkittävyudessa aluetaloudessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosina 2013–2017 (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016).

Taulukko 28. Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven matkailutalouden tunnusluvut (1 000 €, alv:ton ja htv.) vuosina 2013–2017. Rahanarvo ilmoitetaan vuoden 2017 rahanarvossa (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016).

Indikaattori ja kunta	2013	2014	2015	2017	2013–2017	
					Abs.	%
<u>Välitön matkailutulo</u>						
Kalajoki	29 307	31 328	29 859	31 221	+1 914	+7
Kuusamo	94 946	92 158	101 171	112 811	+17 865	+19
Oulu	171 441	169 843	167 354	185 290	+13 849	+8
Pudasjärvi	24 038	23 874	25 378	23 191	-847	-4
<u>Kokonaismatkailutulo</u>						
Kalajoki	36 633	39 161	37 324	39 026	+2 392	+7
Kuusamo	119 632	116 120	128 155	142 142	+22 510	+19
Oulu	231 445	229 287	225 928	250 142	+18 697	+8
Pudasjärvi	28 846	28 649	30 454	27 829	-1 017	-4
<u>Välitön matkailutyöllisyys</u>						
Kalajoki	211,4	227,7	212,8	210,9	-0,5	-0,2
Kuusamo	647,5	591,4	599,0	591,4	-56,1	-9
Oulu	1 035,3	1 019,4	999,4	988,5	-46,8	-5
Pudasjärvi	125,1	150,3	140,7	124,6	-0,5	-0,4
<u>Kokonaismatkailutyöllisyys</u>						
Kalajoki	253,7	273,2	255,4	253,1	-0,6	-0,2
Kuusamo	783,5	715,6	724,8	715,6	-67,9	-9
Oulu	1 294,1	1 274,2	1 249,3	1 235,5	-58,5	-5
Pudasjärvi	143,9	172,8	161,8	143,3	-0,6	-0,4

Vuoden 2014 Kalajoen selvä kasvupiikki johtunee alueella järjestetyistä loma-asuntomessuista. Kuusamon tapauksessa erityisesti matkailutyöllisyyden väheneminen vuodesta 2013 vuoteen 2014 on silmiinpistävä. Tätä muutosta on pohdittu vuoden 2016 seurantaraportissa (ks. Kauppila 2016g). Matkailutyöllisyyden negatiivinen kehitys kohdistui majoitus- ja ravitsemistoimintaan. Asiaa selvitettiin hyvin yksityiskohtaisesti Tilastokeskuksen kanssa, mutta aukotonta selitystä kyseisen toimialan henkilötyövuosien vähenemiseen ei kuitenkaan löydetty.

Pudasjärven kohdalla huomio kiinnittyy matkailutyöllisyyden positiiviseen kehitykseen vuodesta 2013 vuoteen 2014, sillä muutos on huomattava – erityisesti suhteellisesti. Tätäkin muutosta on pohdittu vuoden 2016 seurantaraportissa (ks. Kauppila 2016g). Matkailutyöllisyyden kasvu koski majoitus- ja ravitsemistoimintaa. Asiaa selvitettiin yksityiskohtaisesti Tilastokeskuksen kanssa. Lopputulema oli se, että Pudasjärven vuoden 2013 majoitus- ja ravitsemistoiminnan henkilötyövuodet olisivat olleet virheellisesti liian pieniä. Vuosien 2015–2017 matkailutulon hiipuminen johtui lähinnä korjaamo- ja huoltamotoiminnasta. Sen sijaan matkailutyöllisyyden vähenemisen taustalla oli pitkälti majoitustoiminnan henkilötyövuosien pieneminen, mikä kohdistui sekä suuriin että pieniin majoitustoimijoihin. Tämä ilmeni Tilastokeskuksen (2019a) yritysrekisterin yrityslistauksesta.

Tutkimusalueiden matkailutulon ja matkailutyöllisyyden suhteessa on tapahtunut muutos vuosina 2013–2017 Pudasjärveä lukuun ottamatta. Edellä käytiin läpi Pudasjärven tulosten takana olevia mahdollisia tilastovirheitä. Kalajoella, Kuusamossa ja Oulussa on havaittavissa, että yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuosi) kohti tarvittava välitön matkailutulo on kasvanut verrattuna edellisiin tarkasteluajankohtiin. Tämä tarkoittaa muutosta tuottavuudessa: tuotos, matkailutulo, on lisääntynyt nopeammin suhteessa panostuksiin, työllisyyteen, mikä merkitsee tuottavuuden parantumista. Edellä esitettyä tukee myös Pohjois-Pohjanmaan matkailuklusterin liikevaihdon ja henkilöstön kehitys: matkailuklusterin liikevaihto on vuosina 2013–2017 kasvanut suhteessa huomattavasti nopeammin kuin henkilöstö (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2018b).

Matkailutulo kasvaa siis suhteessa nopeammin kuin matkailutyöllisyys. Kehityssuunta on nähtävissä myös toimialatasolla. Kun verrataan tarkasteltavien matkailutoimialojen – korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut – matkailutulojen ja matkailutyöllisyyden kehitystä Kuusamossa vuosina 2013–2017, välitön matkailutulo lisääntyi kaikilla toimialoilla nopeammin kuin välitön matkailutyöllisyys. Edellä mainittu on havaittavissa Kalajoella lukuun ottamatta virkistys- ja muita palveluita sekä vähittäiskauppaa ja Oulussa kaikilla muilla matkailutoimialoilla lukuun ottamatta virkistys- ja muita palveluita. Pudasjärvelläkin tämä toteutui matkailutoimialoista korjaamo- ja huoltamotoiminnassa sekä vähittäiskaupassa (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c, 2016g, 2017b; Näpänkangas 2016).

On syytä painottaa, että toimialan välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluku peilaa luonnollisesti toimialan liikevaihto/työllisyys-suhdelukua ja sen muutosta. Kalajoella, Kuusamossa ja Oulussa on tunnistettavissa liikevaihto/työllisyys-suhdeluvussa sama kehityssuunta kuin valtakunnantasolla: se on kasvanut kokonaisuudessaan ja (matkailu)toimialoittain vuosina 2013–2017 (ks. Tilastokeskus 2019g).

On huomattava, että tutkimusalueilla kertyi lähes kaikilla matkailutoimialoilla vuonna 2017 vähemmän henkilötyövuosia kuin vuonna 2013. Poikkeuksen edelliseen muodostavat vain Kalajoen, Oulun ja Pudasjärven majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä Kuusamon virkistys- ja muut palvelut. Tosin viimeksi mainitussa tapauksessa kasvua oli vain kaksi henkilötyövuotta. Sen sijaan tutkimusalueiden matkailutoimialoista miltei kaikilla liikevaihto oli suurempi vuonna 2017 verrattuna vuoteen 2013. Ainoastaan Kalajoen vähittäiskaupan, Oulun ja Pudasjärven virkistys- ja muiden palveluiden sekä Pudasjärven majoitus- ja ravitsemistoiminnan sekä liikenteen liikevaihto pieneni vuosina 2013–2017 (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Näpänkangas 2016). Matkailutoimialojen henkilötyövuosien väheneminen ja liikevaihdon lisääntyminen merkitsee luonnollisesti sekä liikevaihto/työllisyys- ja välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluvun kasvua tarkastelujaksolla. Kaikilla tutkimusalueilla Oulua lukuun ottamatta kertyi tarkastelun lopussa, vuonna 2017, vähemmän yritysten kokonaishenkilötyövuosia kuin alussa, vuonna 2013, vaikka jokaisen aluetalouden yritysten kokonaisliikevaihto kasvoi vuosina 2013–2017 (ks. Tilastokeskus 2019g).

Edellisiin viitaten mahdollinen vuokratyövoiman lisääntyminen ei siten yksin selitä kokonaisuudessaan ja toimialoittaista välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdeluvun muutosta, koska kehityssuunta on havaittavissa kaikilla tarkasteltavilla (matkailu)toimialoilla niin Kalajoella, Kuusamossa ja Oulussa kuin koko maassa. Suomessa vuokratyövoimaa käyte-
tään Nurmen (2018a) mukaan matkailutoimialoista erityisesti hotelli- ja ravintola-alalla. Kaikkiaan edellä mainittujen suhdelukujen muutokset heijastuvat myös matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalliin ja mallin soveltamisen kautta saataviin työllisyyden ennustelukuihin (ks. Kauppila 2017c, 2018a, 2018b). On syytä todeta, että Sotkamon tutkimusraportin (Kauppila 2019) välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys- ja liikevaihto/työllisyys-suhteen kehitys kokonaisuudessaan ja (matkailu)toimialoittain tukee edellä esitettyjä tuloksia.

Välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden suhteellista kehitystä verrattiin kunnan ja koko maan yritysten kokonaisliikevaihdon ja kokonaistyöllisyyden kehitykseen vuosina 2013–2017 (taulukko 29). Välittömän matkailutulon muutos on ollut nopeampaa kuin kunnan kokonaisliikevaihdon kehitys Kuusamossa ja Oulussa, kun Pudasjärvellä tilanne oli päinvastoin. Kalajoella välittömän matkailutulon ja kokonaisliikevaihdon muutos oli yhtäläinen. Välittömässä matkailutyöllisyydessä Kalajoella ja Pudasjärvellä kehitys on ollut myönteisempää verrattuna kuntien kokonaistyöllisyyteen, toisin kuin Kuusamossa ja Oulussa.

Kaikilla muilla tutkimusalueilla paitsi Pudasjärvellä välittömän matkailutulon suhteellinen muutos oli nopeampaa kuin koko maan kokonaisliikevaihdon kehitys vuosina 2013–2017. Välittömän matkailutyöllisyyden kehitys oli Kalajoella ja Pudasjärvellä positiivisempaa verrattuna koko maan kokonaistyöllisyyteen, toisin kuin Kuusamossa ja Oulussa.

Taulukko 29. Välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden suhteellinen muutos verrattuna kunnan ja koko maan yritysten kokonaisliikevaihdon ja kokonaistyöllisyyden suhteelliseen muutokseen vuosina 2013–2017. + = suhteellinen muutos nopeampaa kuin kunnan tai koko maan suhteellinen muutos. – = suhteellinen muutos hitaampaa kuin kunnan tai koko maan suhteellinen muutos. 0 = suhteellinen muutos on yhtä suuri kuin kunnan tai koko maan suhteellinen muutos. Rahanarvo ilmoitetaan vuoden 2017 rahanarvossa.

Kunta	Suhteellinen muutos 2013–2017 verrattuna kunnan yritysten kokonaisliikevaihtoon ja kokonaistyöllisyyteen		Suhteellinen muutos 2013–2017 verrattuna koko maan yritysten kokonaisliikevaihtoon ja kokonaistyöllisyyteen	
	Välitön matkailutulo	Välitön matkailutyöllisyys	Välitön matkailutulo	Välitön matkailutyöllisyys
Kalajoki	0	+	+	+
Kuusamo	+	–	+	–
Oulu	+	–	+	–
Pudasjärvi	–	+	–	+

Vuosina 2013–2017 tutkimusalueiden välittömän matkailutulon ja yritysten kokonaisliikevaihdon kehitys oli suhteellisesti nopeinta Kuusamossa, kun välittömän matkailutyöllisyyden muutos oli vähiten negatiivinen Kalajoella ja Pudasjärvellä. Yritysten kokonaistyöllisyys puolestaan kehittyi tarkastelujaksolla positiivisimmin Oulussa. Huomionarvoista on se, että välitön matkailutyöllisyys taantui kaikilla tutkimusalueilla vuosina 2013–2017. Sama tulos oli havaittavissa myös Sotkamossa (Kauppila 2019).

4.2 Pohdinta

Kaikkiaan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamiseen liittyy lukuisia haasteita, ja niitä on esitetty aikaisemmin julkaistuissa raporteissa (esim. Kauppila 2016d, 2016e, 2017a, 2017b, 2018a, 2019). Seuraavassa nostetaan esille kohtia, joihin on syytä kiinnittää huomiota tämän tutkimusraportin tuloksia tulkittaessa:

- 1) Tutkimusraportissa esitetyt matkailun aluetaloudelliset vaikutukset koskivat vain Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvia *yrityksiä ja toimipaikkoja*, jolloin esimerkiksi julkisen sektorin matkailutyöpaikat (henkilötyövuodet) jäivät kokonaan tarkastelun

ulkopuolelle. Näitä ovat esimerkiksi matkailukoulutuksen ja -tutkimuksen sekä matkailun suunnittelu-, kehittämis- ja rahoitusorganisaatioiden työpaikat.

- 2) Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutusten määrittämisessä tukeuduttiin kirjallisuuteen ja aikaisempiin julkaistuihin tutkimustuloksiin. Ainoastaan Kuusamosta ja Vaalasta oli saatavissa empiiristä tietoa matkailun kerrannaisvaikutuksista.
- 3) Tutkimusraportissa ei otettu kantaa aluetaloudellisiin vuotoihin. Kyse on siten matkailun aikaansaamista aluetaloudellisista vaikutuksista, joista osa kuitenkin vuotaa aluetaloudesta ulos. Esimerkiksi vuonna 2003 työllisyysvuoto oli Kuusamossa noin kahdeksan prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin 16 prosenttia (Juntheikki & Korhonen 2005).
- 4) Palkkarakennetilastot ovat valtakunnallisia ja osittain alueellisia, eivät paikallistasolta. Yleisesti ottaen, mikäli paikallistasolla joudutaan tyytymään ylemmän aluetason tietoihin, tämä jättää osaltaan huomiotta matkailun aluetaloudellisia ominaispiirteitä. Vuodelta 2017 on kuitenkin saatavissa maakuntakohtaisia kaikkien toimialojen keskimääräisiä kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiotietoja (mediaani) kuukausitasolta. Pohjois-Pohjanmaalla ne olivat lähes neljä prosenttia pienemmät kuin valtakunnassa keskimäärin (Tilastokeskus 2019e). Luonnollisesti Pohjois-Pohjanmaan sisällä voi esiintyä alueellisia ja toimialoittaisia eroja, ja palkkataso saattaa olla paikallistasolla korkeampi tai matalampi kuin maakunnassa keskimäärin.
- 5) Verotulovaikutuksissa huomio kiinnittyy ainoastaan kunnalliseen palkkaverotuloon. Näin ollen kuntien verotulon näkökulmasta esimerkiksi matkailukiinteistöjen, kuten vapaa-ajanasuntojen, kiinteistöverotulo ja yritysten yhteisöverotulo jäävät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Vuonna 2018 muiden kuin vakituisten asuinrakennusten kiinteistöverotuotto oli Kalajoella 458 232 euroa, Kuusamossa 2 085 985 euroa, Oulussa 492 710 euroa, Pudasjärvellä 646 287 euroa ja Vaalassa 306 751 euroa (Verohallinto 2019). Luvut pitävät sisällään sekä kuntalaisten että ulkopaikkakuntalaisten omistamien muiden kuin vakituisten asuinrakennusten kiinteistöverotuoton. Isolan (2013) mukaan muut kuin vakituiset asuinrakennukset ovat nimenomaan vapaa-ajankiinteistöjä.
- 6) Yritystoimipaikkojen toimialakoodit aiheuttavat epäselvyyksiä. Yritykset ilmoittavat toimialakoodit TOL (2008) luokituksen mukaisesti. Jos toimialakoodi jää matkailutoimiala-määrittelyn ulkopuolelle mutta toiminta liittyy matkailuun, kyseinen toimipaikka ei sisälly matkailun aluetalouden vaikutusten tarkasteluun. Tällä voi olla pienissä aluetalouksissa suuri vaikutus matkailun talouslukuihin. Yritysten on syytä kiinnittää

huomiota siihen, että toimipaikkojen toimialakoodit ovat ajan tasalla ja vastaavat todellisuutta.

- 7) Yritystoimipaikkojen sijainti vaikuttaa toimialan välittömään matkailutuloon ja välittömään matkailutyöllisyyteen. Mikäli tarkastelussa olevan toimialan yritystoimipaikat sijaitsevat esimerkiksi matkailukeskuksessa, toimialan matkailun taloudelliset vaikutukset ovat huomattavasti suuremmat kuin tilanteessa, jossa toimipaikat sijaitisivat kuntakeskuksessa tai kunnan haja-asutusalueella. Pienissä aluetalouksissa onkin syytä tarkkailla matkailun taloudellisten vaikutusten seurannassa (ala)toimialoilla tapahtuvia mahdollisia yritystoimipaikkamuutoksia rakenteen ohella maantieteellisesti.
- 8) Yritysten mahdolliset toimialaluokkamuutokset vaikuttavat toimialakohtaisiin ja edelleen yhteenlaskettuihin matkailun aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että yritysten toimiala voi vaihtua TOL (2008) luokituksessa. Lisäksi yrityksiä perustetaan ja lopetetaan, millä on luonnollisesti vaikutusta toimialakohtaisiin matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Toisaalta voidaan olettaa, että tietyn toimialan yritysten liikevaihdon kertyminen noudattaa pitkälti samanlaista paikallinen kysyntä–matkailukysyntä-suhdetta kuitenkin yritysten maantieteellinen sijainti huomioon ottaen. Pienissä aluetalouksissa suurten yritysten liikevaihto- ja henkilöstömäärämuutokset vaikuttavat merkittävästi matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Erityisesti tämä koskee yrityksiä, jotka kuuluvat matkailulle tyypillisiin toimialoihin. Näistä ovat esimerkkejä majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä virkistys- ja muut palvelut.
- 9) Vuosittaisiin tilastoihin voi liittyä myös virhemahdollisuuksia, ja erityisesti pienissä aluetalouksissa niillä saattaa olla suuriakin vaikutuksia. Pitkittäistutkimukset ”paljastavat” ajan myötä mahdolliset vuositason tilastointivirheet. Näin ollen seurantamallin soveltamista on syytä jatkaa myös tulevana vuosina matkailun taloudellisten vaikutusten muutosprosessien ymmärtämiseksi. Konkreettisesti vuonna 2014 Kuusamon ja vuonna 2013 Pudasjärven majoitus- ja ravitsemistoiminnan talouslukuihin liittyi epävarmuustekijöitä, jotka on raportoitu aikaisemmassa seurantatutkimuksessa (Kauppila 2016g).
- 10) Matkailutalouden tunnuslukujen rinnalla on syytä soveltaa myös muita matkailun muutosta ilmentäviä indikaattoreita. Näin saadaan tietoa esimerkiksi mahdollisista virheistä yritystilastoissa ja välttämään virheellisiltä tulkinnoilta. Sovellettavia mittareita ovat esimerkiksi matkailutoimialojen indeksiluvut (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016), matkailuklusterin talousluvut (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2018b), alueellisen matkailutilinpidon talousluvut (esim. Nurmi 2018b; VisitFinland 2019) ja viralliset yöpymisvuorokaudet (VisitFinland 2019). Indikaattoreiden

hyödyntämisessä törmätään usein kuitenkin aluetaso-ongelmaan: kaikkia mittareita ei ole saatavissa paikallistasolta vaan usein alhaisin aluetaso on maakuntataso (esim. matkailuklusteri ja alueellinen matkailutilinpito). Lisäksi tutkimuksissa (Kauppila 2017a, 2017b) on osoitettu, että esimerkiksi Tilastokeskuksen virallisten yöpymisten kehitys voi olla päinvastainen kuin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten muutos. Tämän vuoksi on syytä tarkastella tutkimusalueiden matkailukehitystä useilla, monipuolisilla mittareilla samanaikaisesti. Matkailun indikaattoreita ja tilastoja ovat käyneet seikkaperäisesti läpi esimerkiksi Honkanen (2017), Järviluoma (2018) ja Kauppila (2018c) artikkeleissaan.

On huomattava, että matkailutulo ja -työllisyys voivat kehittyä jopa vastakkaisiin suuntiin, mikä on havaittu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Kauppila 2016f, 2016g, 2017b). Mikäli matkailutulo kasvaa mutta työllisyys vähenee, tällöin tuottavuus lisääntyy – tuotos, matkailutulo, suhteessa panostuksiin, työllisyyteen, paranee. Käytännössä siis matkailutulo kasvaa suhteessa nopeammin kuin matkailutyöllisyys. Tuottavuuden parantuminen on tunnistettavissa Kalajoen, Kuusamon ja Oulun kohdalla sekä kokonaisuudessaan että (matkailu)toimialoittain. Pohjois-Pohjanmaan matkailuklusterin liikevaihdon ja henkilöstön kehitys tukee edellä esitettyä: matkailuklusterin liikevaihto on viime vuosina 2013–2017 kasvanut suhteessa nopeammin kuin henkilöstö (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2018b). Samoin Sotkamon välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys- ja liikevaihto/työllisyys-suhteen muutos kokonaisuudessaan ja (matkailu)toimialoittain myötäilee tämän selvityksen tuloksia (ks. Kauppila 2019).

Tuottavuuden parantuminen on yksittäisen toimialan ja yrityksen näkökulmasta usein myönteinen piirre. Sen sijaan aluetalouden kannalta haasteena on uusien työpaikkojen luominen. Toisaalta mikäli yksittäisen yrityksen kannattavuus (tuottojen ja kustannusten erotus) paranee, tämä mahdollistaa myös yrityksen investoinnit alueelle. Investointien myötä aluetalouteen syntyy puolestaan uusia työpaikkoja. Mikäli yritykset eivät investoi, työpaikat jäävät syntymättä. Aluetalouden kannalta työpaikat ovat ensiarvoisen tärkeitä, koska niistä kertyy muun muassa kunnallisverotuloja kohdealueelle. Tämä tietysti edellyttää sitä, että työntekijät ovat kirjoilla työpaikan sijaintikunnassa. Vaikka työntekijät ei olisikaan kirjoilla työpaikan sijaintikunnassa, huomattava osa heidän kulutuksestaan suuntautuu kyseiseen kuntaan esimerkiksi asumiskulujen ja välttämättömien kulujen (mm. ruoka) osalta.

- 11) Tilastokeskuksen yritystilastojen salassapitovelvollisuudet aiheuttavat ongelmia erityisesti pienissä aluetalouksissa. Niissä yrityspohja on ohut, minkä vuoksi toimialoittaisissa tarkasteluissa ei aina täyty toimipaikkojen vähimmäismäärä (3 kpl). Tämä tarkoittaa sitä, että toimialoittaisia kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstömäärä-

tietoja ei julkaista, mikä vaikuttaa alueen matkailutalouden tunnuslukuihin. Toisaalta matkailutoimialoilla alhainen toimipaikkamäärä ilmentää usein matkailuelinkeinon pientä merkitystä aluetaloudessa. Konkreettisesti pieni yritystoimipaikkamäärä havaittiin sekä aikaisemmissa seurantalutkimuksissa (Kauppila 2016e, 2017b) että tässä raportissa Vaalan virkistys- ja muissa palveluissa.

Tilastokeskuksen (2019a) yrityslistauksen mukaan vuonna 2017 Vaalassa oli kaksi virkistys- ja muihin palveluihin kuuluvaa yritystoimipaikkaa, jotka olivat varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym. -toimialalla (toimiala 79900). Näiden yksitoimipaikkaisten yritysten liikevaihtoluokka oli tilastoissa alin mahdollinen, 0–99 999 euroa, ja Vaalassa ilmoitettujen henkilöiden määrä toimipaikoissa oli nolla. Näin ollen virkistys- ja muiden palveluilla ei ole vaikutusta Vaalan matkailun aluetaloudellisiin vaikutuksiin vuonna 2017.

- 12) Matkailu on dynaaminen ilmiö, joten seurannassa käytettävät toimialoittaiset matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentit luonnollisesti muuttuvat ajan myötä: matkailun suhteellinen merkitys toimialoille saattaa joko lisääntyä tai vähentyä. Vuosittaiset muutokset voivat olla huomattaviakin positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Esimerkiksi mittavat investoinnit majoitustoimintaan suhteessa aluetalouden kokoon aikaansaavat matkailun suhteellisen merkityksen lisääntymisen eri toimialoille – yöpyvä matkailija käyttää rahaa useisiin kulutuskohteisiin. Tämä on havaittu empiirisesti kerätyissä matkailijakyselyissä esimerkiksi Kalajoella (Järviluoma 2017a), Kuusamossa (Järviluoma 2017b), Oulussa (Järviluoma 2017c) ja Sotkamossa (Järviluoma 2017d). Toisaalta muun muassa matkailijoiden lähtöalueiden ja/tai kohdealueen äkillisten poliittisten, taloudellisten tai ympäristöllisten kriisien seurauksena matkailun suhteellinen merkitys aluetalouden eri toimialoilla voi pienentyä olennaisesti. Mikäli kohdealueen sisäiset ja ulkoiset olosuhdemuutokset ovat kohtuuden rajoissa, toimialoittaiset matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentit ovat relevantteja käytettäväksi matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurannassa ehkäpä 5–7 vuotta. Tämän jälkeen on syytä tehdä uusi erillistutkimus, josta saadaan ajanmukaiset toimialoittaiset prosenttiluvut seurantaan silmällä pitäen.

Esitetyllä seurantamallilla tarkasteltiin valittujen kohdealueiden – Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven – matkailun taloudellisten vaikutusten muutoksia vuositasolla. Muutama vuoden aikajänne on kuitenkin liian lyhyt, jotta voitaisiin tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehityksestä ja sen voimakkuudesta. Tämän vuoksi on tärkeää, että seuranta jatketaan myös tulevaisuudessa. Näin muodostuu hiljalleen aikasarja, jota on mahdollista hyödyntää muun muassa ennustamisessa. Esimerkiksi Kuusamosta on julkaistu tutkimusraportteja (Kauppila 2012b, 2013), joissa trendinustetta on sovellettu matkailutyöpaikkamäärän kehityksen hahmottamiseen. Toinen

esimerkki aikasarjan käytöstä ennustamiseen ovat Sotkamon yöpymisvuorokausiennusteet (ks. Kauppila 2018c).

Seurantamalli voidaan periaatteessa toteuttaa kahdella tavalla. Ensimmäinen toimintatapa, jota käytettiin tässä tutkimusraportissa ja aikaisemmin julkaistussa Pohjois-Pohjanmaan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten paikallistason seurantaraporteissa (Kauppila 2016g, 2017b), on suhteellisen kevyt soveltaa. Siinä aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saatuja (pää)toimialoittaisia matkailutulo- ja matkailutyöllisyysprosentteja käytetään välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden määrittämiseen. Toinen toimintatapa on työläämpi ja vaativampi sekä aineistojen että empiiristen tietojen näkökulmasta. Mahdolliset muutokset alatoimialojen liikevaihdon ja työllisyyden suhteissa vaikuttavat päätoimialan välittömään matkailutuloon ja välittömään matkailutyöllisyyteen. Työllisyyden kautta muutoksia voi ilmetä myös palkkatulossa ja palkkaverotulossa. Toimintatavassa määritetään ensin alatoimialojen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys ja vasta tämän jälkeen tiedot aggregoidaan päätoimialatasolle. Tämä edellyttää sitä, että alatoimialojen liikevaihto- ja työllisyystiedot sekä matkailuliikevaihtoprosentit ovat saatavissa. Viimeksi mainitut täytyy olla määritelty empiirisesti aikaisemmissa tutkimuksissa. Ensimmäisen toimintatavan aikajänne voisi olla 2–3 vuotta empiirisestä tutkimuksesta, minkä jälkeen olisi syytä toteuttaa seuranta toisen toimintatavan mukaisesti. Toisen toimintatavan jälkeen seurannassa olisi mahdollista jälleen soveltaa ensimmäistä toimintatapaa 2–3 vuotta ennen uutta empiiristä tutkimusta. Näin ollen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositasen seurantamallin aikajänne olisi kaikkiaan 5–7 vuotta.

Edellistä tukee se, että esimerkiksi Kuusamon kohdalla toimialoittaisten matkailutuloprosenttien muutokset ovat olleet maltillisia 2000-luvulla. Vuonna 2003 korjaamo- ja huoltamotoiminnan matkailutuloprosentti oli 18, vähittäiskaupan 25, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 80, liikenteen 26 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 91 (Juntheikki & Korhonen 2005). Vastaavasti vuonna 2013 korjaamo- ja huoltamotoiminnan matkailutuloprosentti oli 15, vähittäiskaupan 27, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 88, liikenteen 47 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 97 (Kauppila 2016a). Toimialoittain tarkasteltuna ainoastaan liikenteessä näyttää olevan suuri ero näiden kahden, 10 vuoden välein toteutetuissa empiirisissä selvityksissä. Vertailussa on kuitenkin otettava huomioon se, että Tilastokeskuksen yritysrekisterissä on tapahtunut sekä sisällöllisiä että aineiston keräämistapaa koskevia muutoksia mainittujen kahden tutkimuksen aikavälillä. Aineistomuutosten lisäksi raporteissa on sovellettu erilaista matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen menetelmää.

Seurantaan liittyy oleellisesti aika-käsite. Seuranta on luonteeltaan jälkikäteistarkastelu (ex post), sillä se mittaa jo tapahtunutta kehitystä (ks. Jyvälä 1981: 10). Matkailun suunnittelu- ja kehittämistoiminta kuitenkin kaipaava jälkikäteistarkasteluita toteutuneesta kehityksestä, kun tulkitaan tehtyjen toimenpiteiden ja havaittujen vaikutusten välisiä yhteyksiä. Näitä

tietoja voidaan soveltaa esimerkiksi uusien hankkeiden ja investointien suunnittelussa, enustamisessa ja arvioinnissa.

Kuten aikaisemmin todettiin, matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurannassa on mahdollista hyödyntää myös Tilastokeskuksen suhdannetietoja (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittaiset vuositasen indeksiluvut antavat viitteitä välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden – ja edelleen palkkatulon ja palkkaverotulon – muutoksista. Indeksilukujen arvoilla voidaan ”korjata” matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia lähes reaaliaikaan, sillä suhdannetietojen viive on vain muutamia kuukausia. Yritysrypeässä on oltava kuitenkin vähintään 30 yritystä, jotta Tilastokeskus julkaisee kyseisen toimialan kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstömäärätietoja kunnittain (Tilastokeskus 2013). Koska yritysrypeäseen vaaditaan suuri määrä yrityksiä, tämä rajoittaa pienten aluetalouksien toimialoittaista indeksilukutarkastelua. Mikäli yritysrypeään minimimäärä, 30 yritystä, ei alueella toteudu, tässä tapauksessa voidaan soveltaa esimerkiksi alueen koko yritystoimintaa kuvaavaa indeksilukua toimialoihin. Tällöin mahdollinen toimialojen erilainen kehitys jää kuitenkin huomioimatta.

Kritiikistä ja sudenkuopista huolimatta olemassa olevan tilastotiedon laaja-alainen hyödyntäminen yhdistettynä empirian kautta määriteltyihin parametreihin mahdollistaa matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kehityksen systemaattisen, tiettyyn logiikkaan perustuvan seurannan. Lisäksi on todettava, että seurantamalli on dynaaminen, koska viranomaiset päivittävät mallissa käytettäviä tilastoja vuosittain. Tämä mahdollistaa myös jatkossa alueellisen ja ajallisen systemaattisen vertailtavuuden säilymisen, mikä on matkailun pitkäjänteisen suunnittelu- ja kehittämistyön kannalta ensiarvoisen tärkeää.

KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET

Archer, B. H. (1976). The Anatomy of a Multiplier. *Regional Studies* 10: 1, 71–77.

Ervasti, P. & P. Kauppila (2003). Matkailun taloudelliset vaikutukset Koillis-Suomessa vuonna 2001. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, työpapereita* 4/2003. 17 s.

Hall, C. M. & S. J. Page (2006). *The Geography of Tourism & Recreation. Environment, place and space*. 3. painos. 427 s. Routledge, London and New York.

Honkanen, A. (2017). Matkailun tilastointi Suomessa. Teoksessa Ilola, H., Satokangas, P. & M. Tapaninen (toim.): *Tilastoja tutkimassa – Lukuja Lapin matkailusta*, 9–13. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin julkaisuja. Rovaniemi. Saatavilla osoitteesta: <http://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63143> (Viitattu 17.1.2019).

Idman, M. (2014). Suomen palkkaerot ovat pysyneet pieninä – palkkojen hajonta kuitenkin kasvaa. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-05-26_002.html?s=0 (Viitattu 8.1.2019).

Isola, J. (2011). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Rokua Geopark -alueen kunnissa vuonna 2009. Julkaisematon tutkimusraportti. Oulun yliopisto, maantieteen laitos. 84 s.

Isola, J. (2013). Pyhä-Luosto-alueen matkailun talousvaikutukset vuonna 2011. Julkaisematon tutkimusraportti. Lapin yliopisto. 18 s.

Juntheikki, R. (2002). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* 1, 5–84.

Juntheikki, R. (2003). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2001. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 1. 50 s.

Juntheikki, R. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2002. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 4. 55 s.

Juntheikki, R. & J. Korhonen (2005). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Koillis-Suomessa vuonna 2003. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A*, tutkimuksia 5. 72 s.

Jyvälä, K. (1981). Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Kuusamon kunnassa. *Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos C*: 37. 69 s.

Järviluoma, J. (2017a). Kalajoen matkailijat 2016–2017. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D Muut julkaisut*. 30 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/132842> (Viitattu 8.1.2019).

Järviluoma, J. (2017b). Kuusamon matkailijat 2016–2017. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D Muut julkaisut*. 31 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/132841> (Viitattu 8.1.2019).

Järviluoma, J. (2017c). Oulun matkailijat 2016–2017. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D Muut julkaisut*. 32 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/133298> (Viitattu 8.1.2019).

Järviluoma, J. (2017d). Vuokatin matkailijat 2016. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja D Muut julkaisut*. 29 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/123428> (Viitattu 8.1.2019).

Järviluoma, J. (2018). Kainuun matkailutilastoja kootusti. Teoksessa Keränen, V. & J. Järviluoma (toim.): *Aktiviteettimatkailu Kainuuta kehittämässä: Esimerkkejä vuoden 2018 TKI-toiminnasta*, 73–80. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 86. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/158545> (Viitattu 17.1.2019).

Karppinen, A. & S. Vähäsantanen (2011). Matkailutulo ja -työllisyys Satakunnassa, Porin seutukunnassa ja sen kunnissa 2009 ja 2010. *Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisusarja A*, Nro A38/2011. 64 s.

Kauppila, P. (1999). Matkailu ja aluetalous – työkaluja matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin ja mittaamiseen. *Nordia Tiedonantoja* 2/1998, 115–163.

Kauppila, P. (2001). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: pohjoismaisen mallin matkailijatutkimukset. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 3/2001. 118 s.

Kauppila, P. (2007). Matkailun taloudelliset vaikutukset Kuusamon kaupungissa vuonna 2005. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, työpapereita* 5/2007. 19 s.

Kauppila, P. (2009). Kuusamon kaupungin matkailutalous vuonna 2007. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, työpapereita 1/2009*. 29 s.

Kauppila, P. (2011a). Koillis-Suomen matkailutalous: kuntakohtaista tarkastelua. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* tutkimuksia 7. 45 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kamk.fi/loader.aspx?id=42f14554-730c-47ad-9fad-c06063463e7e> (Viitattu 10.1.2019).

Kauppila, P. (2011b). Kainuun matkailutalous: kuntakohtaista tarkastelua. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* tutkimuksia 8. 58 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kamk.fi/loader.aspx?id=ff739181-8a44-4f5f-a512-8880d29cc116> (Viitattu 10.1.2019).

Kauppila, P. (2012a). Kuusamon matkailutalous vuonna 2010. Teoksessa Kauppila, P. & K. Kuosku (toim.): *Kuusamon aluetalousraportti*, 8–39. Naturpolis Kuusamo, tutkimuksia 1/2012.

Kauppila, P. (2012b). Matkailu, kaivostoiminta ja aluekehitys: esimerkkeinä Kuusamo, Kittilä ja Sotkamo. Teoksessa Kauppila, P. & K. Kuosku (toim.): *Kuusamon aluetalousraportti*, 44–168. Naturpolis Kuusamo, tutkimuksia 1/2012.

Kauppila, P. (2013). Kuusamon matkailuelinkeino ja kaivostoiminta: työpaikka- ja talousarvioita vuosille 2016–2025. *Naturpolis Kuusamo, tutkimuksia 2/2013*. 65 s.

Kauppila, P. (2016a). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuusamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 45. 92 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103974> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016b). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Oulussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 46. 94 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103973> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Pudasjärvellä. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 47. 87 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103972> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016d). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi ja Puolanka. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* Raportteja ja selvityksiä 63. 48 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/116972> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016e). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 64. 59 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/121261> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016f). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 60. 28 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/114974> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2016g). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu ja Pudasjärvi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 61. 41 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/115150> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2017a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Hyrynsalmi, Puolanka ja Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 76. 45 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/132939> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2017b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 77. 61 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/133243> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2017c). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu ja Pudasjärvi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 79. 73 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/139143> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2018a). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset ja strateginen suunnitteluprosessi: esimerkkejä paikallistasolta Pohjois-Pohjanmaalta ja Kainuusta. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 84. 52 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/153800> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2018b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli: Hyrynsalmi, Puolanka ja Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 81. 64 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/140828> (Viitattu 8.1.2019).

Kauppila, P. (2018c). Matkailun nykytila, kehitys, ennusteet ja tavoitteet paikallistasolla: esimerkkinä Sotkamon yöpymiset. Teoksessa Keränen, V. & J. Järviluoma (toim.): *Aktiviteettimatkailu Kainuuta kehittämässä: Esimerkkejä vuoden 2018 TKI-toiminnasta*, 49–72. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä 86. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/158545> (Viitattu 10.1.2019).

Kauppila, P. (2019). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 89. 52 s.

Kauppila, P. & P. Ervasti (2001). Matkailun taloudelliset vaikutukset Kuusamon kaupungissa vuonna 1999. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, työpapereita* 1/2001. 17 s.

Kauppila, P. & J. Järviluoma (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Sotkamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 48. 83 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.theseus.fi/handle/10024/103975> (Viitattu 8.1.2019).

Konttinen, J.-P. (2005). Matkailun satelliittitilinpito ja aluetaloudelliset vaikutukset. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset* 4/2005. 109 s.

Konttinen, J.-P. (2006). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset – matkailun alueellinen tilinpito. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset* 9/2006. 62 s.

Kuntaliitto (2019). Kuntien veroprosentit ja efektiiviset veroasteet. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/talous/kuntien-veroprosentit-ja-efektiiviset-veroasteet> (Viitattu 8.1.2019).

Kutilainen, S. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kalajoella vuonna 2001. *Nordia Tiedonantoja* 1/2004. 27 s.

Kyyrä, S. (2019). Julkista tukea matkailun kehittämiseen. Saatavilla osoitteesta: <https://tem.fi/julkista-tukea-matkailun-kehittamiseen> (Viitattu 8.1.2019).

Mathieson, A. & G. Wall (1987). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. 2. painos. 208 s. Longman, London.

Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. 200 s. Methuen, London.

Nurmi, O. (2016). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2013–2014. *Visit Finland tutkimuksia* 4. 37 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2016/04/4-Matkailutilinpito-2013-2014.pdf?dl> (Viitattu 8.1.2019).

Nurmi, O. (2017). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2014–2015. *Visit Finland tutkimuksia* 8. 37 s. Saatavilla osoitteesta: http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2017/10/Matkailutilinpito_2014-2015.pdf?dl (Viitattu 8.1.2019).

Nurmi, O. (2018a). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2015–2016. *Visit Finland tutkimuksia* 8. 37 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2018/03/Matkailutilinpito-2015-2016.pdf?dl> (Viitattu 8.1.2019).

Nurmi, O. (2018b). Alueellinen matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset maakunnittain 2015. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raportteja* 16/2018. 56 s. Saatavilla osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160906/TEMrap_16_2018_Alueellinen_matkailutilinpito.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 8.1.2019).

Nurmi, O. & T. Okkonen (2017). Alueellinen matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset maakunnittain 2013–2014. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raportteja* 21/2017. 62 s. Saatavilla osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79859/TEMrap_21_2017_verkko_julkaisu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 8.1.2019).

Näpänkangas, A. (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kalajoella. *Pohjois-Pohjanmaan liitto* B: 88. 14 s. Saatavilla osoitteesta: https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/tietopankki/julkaisut/b-sarjan_julkaisut (Viitattu 8.1.2019).

Pohjois-Pohjanmaan liitto (2015). Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämisstrategia 2020 – Yhteistyöllä matkailuelinkeinosta kasvua ja kansainvälisyyttä! *Pohjois-Pohjanmaan liitto* A: 57. 26 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/aluesuunnittelu/matkailu/ajankohtaista> (Viitattu 8.1.2019).

Pohjois-Pohjanmaan liitto (2018a). Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018–2021. *Pohjois-Pohjanmaan liitto* A: 59. 27 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.e-julkaisu.fi/pohjois-pohjanmaan-liitto/maakuntaohjelma-2018-2021/> (Viitattu 8.1.2019).

Pohjois-Pohjanmaan liitto (2018b). Pohjois-Pohjanmaan suhdanteet. Suhdannetiedot toukokuulle 2018 saakka – mukana Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen katsaus toimialojen näkyymiin. Julkaisematon tutkimusraportti. 13 s. Saatavilla osoitteesta: https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/index.php?id=88&cat_ids=#cat107 (Viitattu 13.3.2019).

Rinne, P. (1999). Luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuhmossa. *Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta, tiedonantoja* 93. 108 s.

Rinne, P. & O. Saastamoinen (2005). Local Economic Role of Nature-based Tourism in Kuhmo Municipality, Eastern Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 5: 2, 89–101.

Tahvanainen, N., Vatanen, E. & R. Komppula (2012). Matkailun paikallistaloudellisten vaikutusten mittaamisen menetelmien yhdistäminen – Savonlinnan seutukunnan matkailu vuonna 2010. *Matkailututkimus* 8: 2, 40–64.

Tilastokeskus (2013). Asiakaskohtainen suhdannepalvelu. Käyttäjän opas. Julkaisematon moniste. 31 s. Saatavilla osoitteesta: https://www.stat.fi/tup/suhdannepalvelu/asiakask_suhdannep_kayttajanopas2013.pdf (Viitattu 11.3.2019).

Tilastokeskus (2019a). Yritysrekisterin toimialakohtainen kokonaisliikevaihto ja -henkilöstö (=henkilötyövuodet). Tilastokeskus, Asiakaskohtainen suhdannepalvelu, helmikuu 2017.

Tilastokeskus (2019b). Alueellisen yritystoimintatilaston laatuseloste. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/alyr/2016/alyr_2016_2017-12-21_laa_001_fi.html (Viitattu 8.1.2019).

Tilastokeskus (2019c). Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston laatuseloste. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/yrti/2017/yrti_2017_2018-12-18_laa_001_fi.html (Viitattu 8.2.2019).

Tilastokeskus (2019d). Työllisyys ja työttömyys vuonna 2017. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/tyti/2017/13/tyti_2017_13_2018-04-12_kat_002_fi.html (Viitattu 8.1.2019).

Tilastokeskus (2019e). Palkat ja työvoimakustannukset. Palkkarakenne. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_pal_pra/?tablelist=true (Viitattu 8.3.2019, 12.3.2019).

Tilastokeskus (2019f). Laatuseloste: palkkarakenne. Saatavilla osoitteesta: http://www.stat.fi/til/pr_2017/pr_2017_2018-09-13_laa_001_fi.html (Viitattu 8.1.2019).

Tilastokeskus (2019g). Kunnittainen toimipaikkatilasto, KunTo. Saatavilla osoitteesta: http://yrittystietopalvelu2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kunnittainen_toimipaikkatilasto (Viitattu 12.3.2019, 13.3.2019).

Tilastokeskus (2019h). Elinkustannusindeksi 1951:10=100. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_hin_khi/statfin_khi_pxt_014.px/?rxid=663539a0-d61d-4bcb-93a3-4df84226b3b (Viitattu 9.1.2019).

Tilastokeskus (2019i). Rakennukset ja kesämökit. Saatavilla osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_asu_rakke/?tablelist=true (Viitattu 18.3.2019).

TOL (2008). *Toimialaluokitus (TOL) 2008*. Käsikirjoja 4. 402 s. Tilastokeskus, Helsinki.

Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy (2019). Oulun matkailun tunnuslukuja tammikuusta joulukuuta 2018. Saatavilla osoitteesta: <https://visiittori.fi/> (Viitattu 15.3.2019).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015a). Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyyselvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista. Suositus 20.5.2013. Saatavilla osoitteesta: http://www.tem.fi/files/36877/Matkailun_alueellisten_TT-selvitysten_suosituks.pdf (Viitattu 13.2.2015).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2011–2013. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja TEM raportteja 21/2015*. 66 s. Saatavilla osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75077/TEMrap_21_2015_web.pdf?sequence=1 (Viitattu 8.1.2019).

Verohallinto (2019). Verohallinnon tilastotietokanta. Saatavilla osoitteesta: <http://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/> (Viitattu 8.1.2019).

VisitFinland (2019). Tilastotietokanta Rudolf. Saatavilla osoitteesta: <http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland> (Viitattu 16.1.2019).

Vuoristo, K.-V. (1998). *Matkailun muodot*. 251 s. WSOY, Porvoo.

Vuoristo, K.-V. & T. Arajärvi (1990). Methodological problems of studying local income and employment effects of tourism. *Fennia* 168: 2, 153–177.

Muut lähteet

Kokkonen, V. (2017). Henkilökohtainen sähköposti Virve Kokkonen/Jari Järviluoma/Pekka Kauppila. 8.6.2017.

Leinonen, A. (2009). Henkilökohtainen sähköposti Ahti Leinonen/Pekka Kauppila. 3.2.2009.

LIITE I (TOL 2008)

Toimialaluokka	Toimialan numero	Toimialan nimi
Korjaamo- ja huoltamotoiminta	45201	Moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus (pl. renkaat)
	45403	Moottoripyörien huolto ja korjaus
	473	Ajoneuvojen polttoaineiden vähittäiskauppa
Vähittäiskauppa	471	Vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä
	472	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	474	Tieto- ja viestintäteknisten laitteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	475	Muiden kotitaloustarvikkeiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	476	Kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	477	Muiden tavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	478	Tori- ja markkinakauppa
	Majoitus- ja ravitsemistoiminta	551
552		Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
553		Leirintäalueet, asunto- ja matkailuvaunalueet
55902		Maatilamatkailu, bed & breakfast
55903		Lomamökkien vuokraus
55909		Muualla luokittelematon majoitustoiminta
561		Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
5621		Pitopalvelu
563		Baarit ja kahvilat
Liikenne	491	Rautateiden henkilöliikenne, kaukoliikenne
	4932	Taksiliikenne
	4939	Muualla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne
	501	Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus
	503	Sisävesiliikenteen henkilökuljetus
	511	Matkustajalentoliikenne
	52211	Linja-autoasemat
	52221	Satamat
	5223	Ilmaliikennettä palveleva toiminta
	7711	Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
	7721	Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing
	7734	Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	7735	Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing
Virkistys- ja muut palvelut	79	Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta; varaupalvelut
	9001	Esittävät taiteet
	9002	Esittäviä taiteita palveleva toiminta
	9102	Museoiden toiminta
	9103	Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten vastaavien kohteiden toiminta
	9104	Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta
	9311	Urheilulaitosten toiminta
	932	Huvi- ja virkistystoiminta
9604	Kylpylälaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut	